

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❖ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❖

STOCKHOLM

Skandinavien's största livförsäkringsbolag.

År 1913.

Nybeviljad livförsäkringssumma öfver 25 $\frac{1}{4}$ millioner kronor.
Premieinkomst öfver 8 millioner kronor.
Ränte- och hyresinkomst öfver 3.1 millioner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 255.8 millioner kronor.
Samtliga tillgångar ca 75 millioner kronor.

I tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser
å 800,000 Kr.

Till försäkringsägarna: kontant vinst Kr. 1.089.614; 30
Till aktieägarna: utdelning „ 30.000:—

Under sin verksamhet har bolaget utbetalat
till försäkringsägarna:

vinst öfver 13.000.000 Kr.
dödsfallsersättningar öfver 31.000.000 „
kapitalförsäkr.-belopp och
liffräntor öfver 11.200.000 „ **Kr. 55.200.000**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17

Husqvarna

Symaskiner

äro helt och hållet tillverkade inom landet, kunna i afseende på konstruktion, hållbarhet samt lätt och tyst gång icke blott mäta sig med utan öfverträffa äfven de bästa utländska samt äro oomtvistligen billiga i förhållande till sin kvalitet.

OBS!

Förmånliga
afbetalningsvillkor.

G

31

P.A. COLLIJNS
BOMULLSVÄFNADER

STÖRSTA

URVAL

AF

BÄSTA SVENSKA
FABRIKAT

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHANDLARE

22

Brunnskurer i hemmen. 25

RADELIIUM

Underteknad, som under flera år i lämpliga fall, särskildt vid allmän svaghet, nervositet och sömnlöshet föreskrifvit drickandet af radioaktivt vatten, framställt ur Aktiebolaget Radioaktiva Vattens, Stockholm, Radeliumelement och Radeliumaktivatorer, har därvid ansett sig kunna konstatera, att ifrågavarande vatten haft en sakta men säkert fortskridande, välgörande inverkan på dylika åkommor. Under kuren har därjämte framgått, hvilket jag förut haft tillfälle framhålla, att det angifna radioaktiva vattnet har en påtaglig reglerande inverkan på matsmältningsorganens fuktationer.

Sundsvall den 4 april 1914

C. O. Elfström. Förste Stadsläkare.

Under 4 års tid har jag i min praktik vid fall af äkta gikt och reumatiska åkommor ordinerat dricks-kurer med starkt radioaktivt vatten från Aktiebolaget Radioktiva Vattens Radeliumelement. Resultatet har alltid varit godt, i många fall öfver all förväntan. Av vikt är att träffa för individen lämplig dosering och att därefter icke i förtid afbryta kuren.

Eskilstuna den 15 Maj 1914.

Sigurd Blom. Stads distriktsläkare.

AKTIEBOLAGET RADIOAKTIVA VATTEN

Riks 38 13 Brunkebergstorg 11, Stockholm Allm. 163 90

HERTHA

I. ÅRGÅNG

1 DECEMBER 1914

HÄFTE XIX

Fredrika-Bremer-Förbundet 30 år.

"Kvinnan behöver alls icke bliva främmande för sin naturliga sfär för att bliva delaktig av sina naturliga rättigheter såsom människa". Detta citat efter Carlos von Gazern återfinnes i första häftet av den tidskrift, som det för 30 år sedan bildade Fredrika-Bremer-Förbundet började utgiva. Ehuru icke intaget som motto, kan det anses angiva grundtonen i det arbete, som skulle åligga förbundet, ty tidskriftens redaktris var förbundets stiftarinna.

Det synes troligen nutidens unga kvinnor minst sagt egendomligt, att en sats sådan som den nämnda skall anföras som ett märkligt uttalande; det är ju alldeles klart att så förhåller sig.

Så tycker man nu, och likväl har det varit oändliga tider av först omedvetet, sedan medvetet arbete för att komma till en sådan uppfattning.

Kvinnorna i Norden — sedan urminnes tider bebodd av germansk stam — synas visserligen, så långt sagan sträcker sig, ha haft en friare och mera aktad ställning än Europas övriga kvinnor, men det var dock ett långt steg därifrån och till ett erkännande av deras mänskliga rättigheter. De voro kloka, kraftiga och rådsnara och utövade därigenom ett ej obetydligt inflytande på männens rådslut, men inför lagen — och således i de flestas innersta medvetande — voro de

ändock endast osjälvständiga varelser tillhörande mannen, som var den egentliga "människan".

Tid efter annan uppstodo märkliga svenska kvinnor, som, sig själva ovetande, banade väg för en annan uppfattning av kvinnan; märkligast och av största betydelse var bland dem Birgitta. De reste sig emellertid som enstaka bergstoppar på ett slättland, och någon direkt slutsats om mänskliga möjligheter även hos dem, som utgjorde den jämnstrukna slätten, drog ej mängen av företeelsen, märkeskvinnorna själva allra minst.

En och annan lagändring till kvinnornas förmån föranstaltades visserligen tid efter annan av vidsynta män. Någon verklig ändring i allmänhetens tänkesätt föranledde dessa lagändringar dock icke.

Först med Fredrika Bremer kom det medvetna strävandet att frigöra kvinnan från bojor, som bundo hennes ande vid stoftet, samt att höja henne till verklig människa, utan att därför på något sätt draga henne från hennes naturliga uppgift som kvinna, blott göra henne allt mera duglig till uppgiftens fyllande.

Oändligt många kvinnor, som levat halvkvädda, instängda av fördomsmurar, med en svidande längtan, de visste ej till vad, reste nu lyssnande upp sina huvuden. De förstodo sin egen längtan, de fingo luft, så att de kunde andas ut,

och de fingo ett mål att sträva till, som gav livet värde.

För många, såväl kvinnor som män, var det hela dock ett förkastligt tal, som åsyftade att omstörta världen, varvid ovärderliga ideal skulle gå förlorade. I avslutning till denna uppfattning började ett stormande angrepp mot Fredrika Bremer själv och våldsamma försök att förlöjliga och undanröja dessa nya orimliga krav.

Ädelt tänkande, storslagna män upp-
togo dock med varm förståelse kvinnornas fordringar såsom dikterade av sanning och rättvisa, och inom jämförelsevis kort tid ändrades åtskilliga lagar i överensstämmelse med de framställda önskingarna.

Härmed var dock arbetet ej mer än börjat. Det gällde att väcka allt flera och flera svenska kvinnor att söka förstå sig själva samt att lära dem inse, att försummelse av dem givna uppgifter hade stor betydelse, då de utgöra mer än hälften av landets befolkning. Det gällde ock att göra den grund stadig, på vilken de skulle sätta sina fötter för den ovana vandrigen.

"Det stora flertalet svenska kvinnor, kringspridda som de äro i vårt glest befolkade land, saknar insikt, mod och tillgångar och framför allt den sammanhållning och ömsesidiga hjälp, som fordras för att de fullt skola kunna tillgodogöra sig den rätt till bildning och förvärv samt medborgerligt inflytande, som lagstiftningen tillerkänt dem", säger friherrinnan Sophie Leijonhufvud-Adlersparre (Esselde) vid stiftandet av det förbund, som hon efter den stora föregångskvinnan kallade Fredrika-Bremer-Förbundet.

Förbundet skulle arbeta för praktiska uppgifter på samma gång som för ideella mål. Det skulle, för att begagna stiftarinnans uttryck, "slå bro mellan idé och handling, teori och praktik."

Vi stå alla ännu för nära händelserna för att någon skall kunna vara i stånd att fullt rätt bedöma huru förbundet fyllt dessa sina uppgifter; domen därom hör framtiden till.

Ett är säkert: vid ledningen av verksamheten har styrelsen alltid haft i minnet, att förbundet skulle vara en levande minnesvård över Fredrika Bremer, och har följaktligen alltid sökt handla i hennes anda.

Det kan ej förnekas, att bland makterna i det moderna samhället har kvinnan blivit en. För en sund och lugn utveckling av det svenska samfundslivet fordras mer än någonsin att kvinnorna äro renhjärtade och varmt kännande, men det är ej längre nog därmed. Där inflytande finnes, där finnes också ansvar, därför måste vi sträva efter att bliva självständigt tänkande samt arbeta på att övervinna den benägenhet för småaktighet, som århundradens behandlingssätt framkallat och varifrån man blott med ihärdig övning och under ständigt aktgivande på sig själv kan göra sig fri. Fredrika-Bremer-Förbundets högsta ideella mål är, att hos kvinnorna må framkallas ett verkligt medborgarsinne med stark ansvarskänsla, antingen fullt medborgarskap blivit dem tillerkänt eller de ännu avvakta den slutliga bekräftelsen därpå.

De närmast liggande praktiska uppgifterna äro att söka utveckla kvinnornas förvärvsförmåga och stärka deras ekono-

miska ställning, så att de, med klok anordning av sitt liv, lugnt oberoende kunna verka för att i det samhälle de tillhöra sanning och rättfärdighet må varda rådande.

Då avund, strid och vrånghet härska i världen, måste kvinnorna ha en stark känsla av medansvarighet häri.

Det är sant att vi ingen medbestämmanderätt hava över nationernas öden, men så länge vi ej i våra egna hjärtan lyckats kuva alla dylika känslor, äro vi medskyldiga i de våldsamma utbrott därav,

som omstörta världen. Den civilisation, som blott består av en tunn, om ock glänsande fernissa, vilken vid en skarp friktion genast skrapas av, måste ersättas av en hela varelsen genomträngande kultur, som intet kan förstöra. Denna verkliga kultur tillhör det var enskild individ att förvärva, och i den strävan böra kvinnorna gå i spetsen.

Att mana till samt underlätta sådan strävan är Fredrika-Bremer-Förbundets djupaste uppgift.

Agda Montelius.

Genom tre decennier.

En översikt.

Det var inom redaktionen för Tidsskrift för hemmet, där redan i ett kvarts sekel arbetet för den svenska kvinnans höjande bedrivits, som tanken uppstod att för främjande av samma syfte bilda en sammanslutning av kvinnor och män. Sophie Leijonhufvud-Adlersparre, idéens upphov och energiska bärarinna, uttalar i en redaktionell artikel i tidskriftens näst sista årgång, att "arbetet, det andliga såväl som det materiella, lyder vissa lagar, vilka under olika tider göra sig gällande i olika former, stundom med hela kraften av en naturlag. En sådan arbetets lag är i vår tid sammanslutningen, associationen. En idé, en reform, ett praktiskt företag har vanligen en eller annan energisk personlighet till sin bärare; men förr eller senare kommer en tid, då de enstaka personligheterna icke längre förslå, då uppgiften kräver ett flertals samlade krafter för att kunna lösas. Så kvinnofrågan".

När detta skrevs hade Fredrika-Bremer-Förbundet nyss blivit en verklighet. Gången av dess tillblivelse är följande. En inbjudan, undertecknad av fruarna Sophie Adlersparre, Ellen Ankarsvärd, Fredrika Linnell, doktor Ellen Fries, riksantikvarie Hans Hildebrand och doktor Gustaf Sjöberg, utgick till ett ganska stort antal personer, som man hoppades kunna intressera för saken. Kallelsen till överläggning, som åtföljdes av ett utkast till program, där några av förbundets blivande arbetsfält uppräknas, torde i stort sett ha mötts med förståelse av dem, till vilka det ställdes. Av fru Adlersparres hand finnas några anteckningar angående de svar, skriftliga eller muntliga, som ingått från ett trettio-tal namngivna personer. Efter de flesta namnen på det av åren vittrade lilla pappersbladet följer något av uttrycken "bifall", "livligt bifall", "varmaste bifall", "intresserad", "medverkar". Att gillandet ofta är åtföljt av några an-

märkningar mot en eller flera delar av förslaget ligger i sakens natur. Skepticismen och räddhågan få också uttryck. En professor "anser saken vara bra, men tror qvinlig ungdom föga skatta dess fördelar. Menar att unga qvinnor sakna håg och förmåga att arbeta". Att detta stränga omdöme ej bör tagas på fullaste allvar, framgår därav, att samma herre erbjuder råd för självstudier. En kvinnlig representant för skolvärlden säger sig frukta offentligheten och våga intet tänka. Hennes namn återfinnes dock i förteckningen över förbundets första ledamöter. Det rena motståndet till förslaget torde däremot kunna utläsas i följande anteckningar om svaret från en yngre jurist. Han "tviflar på nyttan. Afskyr möten. Afråder att med stipendier uppmuntra till studier. Viktigast att flickor uppfostras att försörja sig själfva på liten inkomst tills de giftas". Det är frestande att fortsätta denna axplockning, men det anförda får vara till fyllest. Efter inbudans utfärdande följde tätt på varandra två överläggningsmöten, där program och stadgar diskuterades och antogos. Dagen för den andra överläggningen, då styrelse tillsattes, räknas som förbundets födelsedag. Det var den 3 december 1884.

Fredrika-Bremer-Förbundets första ordförande blev riksantikvarien Hans Hildebrand. Efter 1903 har den högsta ledningen av arbetet legat i fru Agda Montelius' händer.

Med det namn det unga förbundet antog symboliserades dess önskan att "vara en levande minnesvård över Fredrika Bremer, den ädla banbryterskan för den svenska kvinnans framåtskridande". Detta var så att säga programmets ideella sida,

ledstjärnan, vars efterföljelse skulle omsättas i praktik enligt ett nog så detaljerat arbetsschema. I själva verket har förbundet redan från början av sin tillvaro starkt tagit fasta på och lagt huvudvikten vid sina praktiska uppgifter. I dess första meddelande till allmänheten, redigerat av fru Adlersparre, står att läsa hur förbundet, då det nu tagit uppå sig att söka föra kvinnofrågan vidare i vårt land, icke har till syfte en i det blå skimrande hägring utan lösandet av en rad spörsmål i verklighetens värld. Förbundet vill "slå bro mellan idé och handling, teori och praktik".

Det var med en utomordentlig arbetsiver den nybildade föreningen grep sig verket an. Redan före julen 1884 manifesterade den — kanske en smula på sidan om den egentliga uppgiften — sin tillvaro i allmänhetens tjänst genom en liten utställning av utvald barn- och ungdomslitteratur till stöd vid julinköpen. Ur denna anspråkslösa början utvecklade sig sedermera förbundets bokkommitté, vars arbete sträckte sig över 20 år och bestod i granskning av den för de unga avsedda litteraturen. Tack vare bokförläggares tillmötesgående kunde även varje år vid juletid en exposition av de "rekommenderade" böckerna anordnas å förbundets lokal. Denna först upptagna gren av förbundets verksamhet torde utom den direkta hjälpen den gav vid bokinköp även ha gjort sin insats i höjandet av barnlitteraturens allmänna nivå. Då kommittén med år 1904 nedlade sin verksamhet, skedde det med hänsyn till att tidningar och tidskrifter mer än förr börjat ägna ifrågavarande litteraturgren sin uppmärksamhet och lagt granskningen därav i kompetentare händer.

Förbundets näst första åtgärd skulle bli

av avsevärt större betydelse för den framtida verksamheten. Åtgärden i fråga var organisationen av förbundsbyrån avsedd till centrum för de olika arbetsgrenar, som för kommande år planerades, och på samma gång till direkt organ under styrelsens ledning för vissa uppgifter. Sedan lokalfrågan lösts, först provisoriskt genom välvillig upplåtelse av ett hörn i Slöjdföreningens sal vid Brunkebergstorg, därefter mera stadigvarande genom förhyrning av förbundets första anspråkslösa bostad vid Lilla Vattugatan, grep man sig an med startandet av förbundets upplysningsverksamhet och därefter dess platsförmedling. Redan 1885 tillkännages genom cirkulär, att byrån förmedlar råd i ekonomiska, juridiska och hygieniska frågor. Berättelsen för det året säger, att byrån för infriande av detta löfte förvärvat biträde av framstående yrkesmän inom dessa områden. Som bekant fortsätter byrån även i nuvarande tid sin upplysningsverksamhet, men denna har under årens lopp undergått en del förändringar, juridiska råd i egentlig mening liksom råd angående penningplacering och i hygieniska frågor lämnas ej numera. Däremot är byrån flitigt anlitad för upplysningar om kvinnliga arbetsområden särskilt med hänsyn till utbildningsmöjligheter, löneförhållanden och arbetstillgång och har i detta ämne nyligen utgivit en broschyr. Vidare följer byrån utvecklingen av kvinnans rättsliga ställning och tillhandagår allmänheten med upplysningar därutinnan m. m. m. Platsförmedlingen, som tillkom ungefär samtidigt med upplysningsavdelningen, omfattade från början arbetsanskaffning för kvinnor inom undervisningens, skrivgöromålets och sjukvårdens områden. Sedermera har

den kommit att inbegripa även platser i hem för mera kvalificerad kvinnlig arbetskraft. Från en blygsam begynnelse utvecklade den sig under årens lopp allt mera, och genom det ökade förtroendet från arbetsgivarnas sida blev det lättare att förhjälpa den arbetssökande parten till önskad anställning. Den gången förbundet startade sin platsanskaffningsavdelning för bildade kvinnor, var detta ett i sin genre nytt företag. I våra dagar är huvudstaden rik på privata förmedlingsbyråer av liknande slag, men med den skillnaden, att dessa, affärsmässigt drivna, betinga betydligt högre avgifter av de arbetssökande.

Förbundets anskaffning av sjuksköterskor växte med tiden ut och krävde en egen byrå tillgänglig dygnet runt. En sådan kom till stånd hösten 1902 i Tunnelgatan 25 och är nu förenad med ett hem för sjuksköterskor. En liknande institution bärande förbundets namn finnes sedan 1907 även i Göteborg, med adress Nedre Fogelbergsgatan 5. Denna förmedlingsbyrå innehades förut av Göteborgs läkareförening, men associerades på denna förenings hemställan med Fredrika-Bremer-Förbundet.

Utom den direkta nytta förbundets platsförmedlingsverksamhet medfört och medför för arbetsgivare och arbetssökande, är den av betydelse för förbundets verksamhet på andra områden. Den lämnar erfarenhet angående förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på platser, rörande erforderliga kvalifikationer för vissa slag av arbeten, samt ger inblick i löneförhållandena. De förhoppningar, som från början knötos vid platsförmedlingen, beträffande möjligheten att genom den i vissa fall

kunna verka för av rättvisa och behov påkallad förhöjning av kvinnliga arbetslöner torde däremot endast i ringa mån ha infriats.

Det är omöjligt att inom ramen av en tidskriftsuppsats omnämna alla de frågor och förslag, som under de gångna trettio åren passerat revy i Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse eller blivit föremål för dess åtgöranden. I sådant fall bleve det nödvändigt att tillgripa bokformatet och därjämte överflytta pennan i en värdigare hand. Här kan endast bjudas den mest kortfattade översikt, och undertecknad ber på förhand dem av sina läsare om överseende, som möjligen komma att finna en och annan nog så viktig sak förbigången. Utrymmet är en tvingande omständighet.

Under början av sin tillvaro ägnade förbundet mycken uppmärksamhet åt anordnande av hemstudiekurser. Den vackra tanke, från vilken man utgick, var den att genom råd och anvisningar bereda hemmets kvinnor möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt använda lediga stunder till bildande läsning. Det säges uttryckligen ifrån i prospektet, att för dessa studiers skull "de husliga plikterna ej må åsidosättas". Så enkelt och rättframt kunde man ännu år 1885 tilltala allmänheten, eller åtminstone dess kvinnliga hälft. Det tycks emellertid som om försöket med hemstudiekurser ej hade vunnit fullt så livlig anslutning, som den goda idéen snarast hade förtjänat.

Genom förbundets försorg har grundats en sjukkassa och en pensionsanstalt. Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa, som nu verkat i 27 år, står öppen för lärarinnor och med dem ur sjukrisksynpunkt jämställda arbetande kvinnor. Långa lämna-

de kassan till samtliga medlemmar en likformig sjukhjälp å kr. 1: 50 pr dag, men detta bidrag befanns med tiden alltför lågt i anseende till de stegrade levnadsomkostnaderna. Med hänsyn härtill har kassan under de senaste åren omorganiserats och klassindelning införts. Sjukhjälpens i högsta klassen är 4 kr. pr dag.

På flera sätt har förbundet visat sitt intresse för de i sjukvården arbetande kvinnorna. Om arbetsförmedlingen på detta område är redan talat. I mitten av 1890-talet tillkom en betydelsefull åtgärd, då plan till en pensionsförening för sjuksköterskor började utarbetas. Denna sammanslutning, som under namn av Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening tidigt fick sin egen organisation och förvaltning, har naturligt nog dragit till sig betydande donationer. Dess fonder belöpa sig nu på nära en och en halv miljon kronor, och pensionsutdelning sker efter 9% på insatta medel. Dessutom lämnas i understöd åt invalida sjuksköterskor sammanlagt 4,000 kr. årligen.

Från förbundets tredje år daterar sig organisationen av dess stipendieinstitution. Tanken på upprättande av yrkes- och studiestipendier för kvinnor hade redan före förbundets tillkomst föresvävat dess stiftarrinna. I Tidskrift för hemmet behandlar fru Adlersparre frågan i en utförlig uppsats. Hon skriver i försvar mot möjliga invändningar, att "den makt, som kunskapen i främsta rummet giver: makten att hjälpa sig själv och sina närmaste, är ett högre och ädlare tillbehör för kvinnligheten än även den graciösaste hjälplöshet". Erfarenheten från förbundets platsförmedling, där det ofta visade sig svårt att finna anställning för de merendels

oskolade krafter, som anmälde sig, påskyndade stipendieplanens iscensättande. Arbetets ledare hade det kloka förutseendet att icke blott länsvis insamla medel utan även att när fonden nått nödig storlek länsvis verkställa stipendieutdelningen. Härigenom kommer avkastningen av en inom visst län insamlad fond alltid en ung kvinna från detta län till godo. Detta tillvägagångssätt har givetvis i hög grad ökat intresset för stipendiesaken utöver landet, där i 22 län "förtroendenämnder" samarbeta med stipendienämnden i huvudstaden och väsentligen bidragit att förläna stipendieinrättningen den prägel av nationell institution, som utmärker den. Förutom länsinsatserna har institutionen av enskilda personer fått mottaga betydande gåvomedel, för vilka redogörelse återfinnes i årsberättelserna. Det sammanlagda värdet av de fonder, som nu stå under stipendieinstitutionens förvaltning, uppgår till betydligt över 400,000 kr. och årligen utdelas omkring 9—10,000 kr. i studiehjälp till unga kvinnor. Denna avdelning av förbundets verksamhet har alltså vuxit ut till betydande dimensioner, och ändå torde det finnas fog för påståendet, att den endast står i början av sin utveckling. De gångna tjugosju åren äro som tidrymd betraktade blott att anse som en mycket liten del av en stipendieinstitutionens tillvaro, men då i dem innefattas det grundläggande arbetets år, bli de den fasta hörnsten, på vilken det kommande verket tryggt kan byggas.

Genom en särskild kommitté utdelas det av fru Sofi Whitlock år 1887 skänkta studiestipendiet för lärarinnor. Sedan några år tillbaka utdelar förbundet, tack vare en välvillig donation,

ett semesterbidrag avsett för kvinnlig kontorist.

I detta sammanhang torde lämpligen låneverksamheten kunna omnämnas. Den har nu pågått i 25 år och består däri, att från förbundets fonder utlämnas mot god borgen studie- eller förlagslån till kvinnor. Efterfrågan på sådana lån är betydligt större än tillgången på lånemedel, och då detta sätt att bispringa unga kvinnor vid deras yrkesutbildning varit många till betydande nytta, vore det mycket tillfredsställande att framledes kunna utvidga denna verksamhet. För närvarande medgiva ej förbundets resurser utelöpande lån till högre sammanlagt belopp än omkring 20,000 kr.

I det vid förbundets stiftande antagna programmet anges som ett arbetsobjekt att söka verka för öppnandet av nya verksamhetsområden för kvinnor. I överensstämmelse härmed har genom förbundets initiativ trädgårdsyrket och apotekarebanan gjorts tillgängliga för kvinnliga adepter. I en senare tid har en liknande åtgärd vidtagits på lanthushållningens område, men mera därom i ett annat sammanhang.

Även för införande av kvinnlig yrkesinspektion har F.-B.-F. varit verksamt, liksom för yrkesskolors inrättande. År 1910 utarbetades en fullständig plan för en sömnadsyrkesskola, vilken torde ha kommit till nytta vid uppgörande av programmet för de nu i Stockholm arbetande kommunala yrkesskolorna för sömmerskor.

Med de kvinnliga kårerna har förbundet städse stått i livlig kontakt. Åtskilliga utredningar ha under årens lopp gjorts angående kvinnliga postexpeditörers, telegrafisters och andra statsanställda biträdens arbets- och löneförhållanden, och i

syfte att förbättra deras ställning i ett eller annat avseende har förbundet såväl genom det talade ordet som genom insända skrivelser sträckt sin upplysningsverksamhet till vederbörande chefsmyndigheter, kommittéer och riksdagsutskott, ja ända upp till Kungl. Maj:t. I detta arbete ha med- och motgång växlat såsom ofta eljest. En uppfostran till självhjälp har legat i förbundets strävan att uppmuntra de olika kårerna till egna sammanslutningar, genom vilka de i olika verk arbetande kvinnorna nu själva föra sin saks runor med den äran. Från F.-B.-F. kom även initiativet till Kvinnliga Kontorist- och Expeditionsföreningens bildande, vilket föregicks av en utredning om dessa arbetsgruppers löneförhållanden i huvudstaden. Även andra föreningar ha mer eller mindre direkt förbundet att tacka för sin tillkomst. Dessa äro Stockholms internationella lärarinnehem och Föreningen Barnavård. Det av förbundet först skötta arbetet för unga flickors skydd har sedermera övertagits av föreningen Vaksamhet.

Om F.-B.-F. alltså givit anledning till åtskilliga nya sammanslutningars uppkomst, har det å andra sidan även i sig upptagit tvänne förut fristående föreningar, Dräktreformföreningen och den år 1873 bildade Föreningen för gift kvinnas äganderätt. Av dessa är den sistnämnda ojämförligt viktigast. I sin nya form av förbundets kommitté för lagfrågor har den i enlighet med sina traditioner nedlagt det huvudsakliga arbetet inom äktenskapslagstiftningens område. Kommittén har utarbetat de kvinnliga önskemålen med avseende på den nu pågående revideringen av giftermålsbalken. Det var detta arbete som

låg bakom den skrivelse till lagberedningen, som av F.-B.-F:s styrelse avgavs under år 1912 och vilken utmynnade i krav på målsmanskapets upphörande och den gifta kvinnans erhållande av full likställighet med mannen såväl inom hemmet och gent emot barnen som i förmögenhetsrättsligt avseende. Innan denna skrivelse inlämnades hade huvudsakligen genom kommitténs för lagfrågor försorg ett omfattande upplysningsarbete i den viktiga frågan bedrivits över stora delar av landet.

Under tidigare skeden av sin tillvaro har förbundet arbetat för kommunalt röstberättigade kvinnors deltagande i stadsfullmäktigeval och för kvinnliga ledamöters inval i de kommunala nämnder, till vilka de då voro valbara. I senaste tid, då den politiska partiindelningen genomsyrt även det kommunala livet, har detta arbete övertagits av de politiska partierna själva. För utsträckningen av kvinnans kommunala befogenheter arbetades före 1909 års reform genom tidskriften Dagny. Även för den politiska rösträttens meddelande till kvinnor har F.-B.-F. gjort insatser genom en petition till Kungl. Maj:t år 1899, genom att medverka till rösträttsföreningens bildande samt genom sin tidskrift.

En under det sista decenniet nytillkommen arbetsgren är den, som representeras av förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa i Östergötland. Initiativtagaren till denna skola, som redan visat sig vara en god hävstång i arbetet för den svenska lantkvinnans och lanthushållningens bästa, är förbundets förra byråföreståndarinna fröken Gertrud Adelborg. Efter ett par studieresor till Danmark deltog fröken Adelborg i skolplanens utar-

betande. Genom konsul O. Ekmans frikostighet blev det möjligt att finna en förläggningssort för skolan, som hösten 1907 mottog sina första elever.

På grund av en betydande donation från fru Martina Bergman-Österberg kommer F.-B.-F. i en snar framtid att kunna starta ännu en skolverksamhet, denna gång förlagd till Småryd vid Båstad, och det huvudsakliga ändamålet för denna skola blir meddelande av undervisning i fruktodling åt unga kvinnor. I särskilda artiklar redogöres i detta nummer av Hertha såväl för det pågående arbetet vid Rimforsa som för det tillärnade å det vackra Småryd vid Kattegatt. Därför är i detta sammanhang endast att tillägga, att båda skolorna, den varande och den blivande, inom förbundet äro föremål för det livligaste intresse och att stora förhoppningar för framtiden ställas på deras arbete.

Ännu återstår att nämna ett företag, som ehuru utfört av många från olika håll samverkande krafter dock tillkom genom förbundets åtgörande i första hand, nämligen Årstauställningen. Beträffande förberedelserna och det lyckliga genomförandet av detta omfattande arbete kan lämpligen hänvisas till vad Hertha tidigare innehållit angående det nya Årsta, som efter en kort utställningstillvaro nu blott är ett minne, men ett det allra vackraste minne.

Vid en punkt i det föregående omtalas den medverkan förbundets tidskrift lämnat för en frågas främjande. I själva verket borde tidskriftens insats ha nämnts i samband med de allra flesta här berörda företag och frågor, ty i allt har den haft del. Med 1886 års början startade tidskriften Dagny, tagande upp den mantel, som Tidskrift för hemmet då låtit falla. Den var

i början månadsblad men utökades senare för att bättre kunna motsvara sitt ändamål att vara förbundets och kvinnorörelsens häröld och arkivarie och utkom med 20 häften om året. Med 1907 avslutade den sin tillvaro som tidskrift och hade under de följande sex åren formen av veckotidning. Den var då ett samlingsorgan för den svenska kvinnorörelsen och utgavs av en särskild förening, ehuru den alltjämt stod i ett ganska intimt samband med F.-B.-F. Utvidgningen till veckotidning, som närmast tillkommit för rösträttsfrågans skull, visade sig i längden alltför dyrbar. Då veckotidningen Dagny med förra året upphörde, startade Fredrika-Bremer-Förbundet här föreliggande tidskrift, vilken liksom Dagny i dess första skede är helt förbundets eget språkrör i pressen.

En insats i folkbildningsarbetet är publikationen Hemtrefnad, en veckotidning med nyttig och roande läsning. Sedan år 1905 utges den av förbundet.

Redan Fredrika-Bremer-Förbundets program visar hän på att dess verksamhet var avsedd att sträcka sig "inom så vida kretsar av vårt land som möjligt". I överensstämmelse härmed sökte man att i olika orter vinna ombud, som spreda kunskap om förbundets arbete och upplysning om de idéer, på vilka det vilade, och som sist men icke minst verkade för anslutning av nya medlemmar. Under årens lopp ha 64 förbundsombud varit verksamma på olika platser, och förbundets ledning har dem att tacka för ett mycket värdefullt medarbetarskap.

Verksamheten ute i landet kom emellertid efter beslut å 20-årsmötet år 1905 att delvis taga fastare former. I Malmö, Lund, Hälsingborg, Arvika, Linköping och

Strängnäs bildades lokalavdelningar, de s. k. kretsarna. En sådan fanns en kort tid även i Motala, men uppgick sedan i Linköpingsavdelningen. En alldeles motsatt utveckling har ägt rum i Skåne, där Malmö och Lund med omnejd ursprungligen bildade en krets för att sedermera dela sig i två. Kretsarna, som intaga en mycket självständig ställning inom förbundet, ha ofta ägnat sitt intresse åt någon för orten gagnelig verksamhet, såsom drivandet av en barnkrubba, inrättandet av en klubb för unga arbeterskor eller utredning genom tillsatt kommitté av bostadsförhållandena på platsen. Dessutom ha samtliga kretsar genom anordnande av föreläsningar och annan liknande verksamhet gjort en insats i det sociala upplysningsarbetet. Även insam-

ling av medel till förbundets stipendiefonder har av flera kretsar upptagits på det aktiva programmet till avsevärd båtnad för fondernas tillväxt.

Härmed är denna vid händelser och är hastigt snuddande redogörelse avslutad och en flyktig överblick given av Fredrika-Bremer-Förbundets insats i arbetet för den svenska kvinnans höjande. Kvinnofrågan i dess akuta skede är icke längre en företeelse av igår, men till sitt skaplygne är den alltjämt ung, vilket vill säga så mycket som att den — trots avsevärda landvinningar — ännu i väsentliga delar är olöst. Hur ser det männe ut efter nya trettio år?

Axianne Thorstenson.

Ur Fredrika-Bremer-Förbundets porträttgalleri.

Text utan bilder.

Med från alla första början har jag inte varit och alltså inte genomkämpat hela trettioåriga kriget. Men nog har jag följt vårt i dagarna tredecenniergamlas förbund så nära och så länge, att jag som skäl för ett avslående av redaktionens anmodan om några ord med anledning av 30-årsdagen icke med gott samvete kan förebära bristande lokal- och personalkännedom.

Nej, jag minns t. o. m. själva tidernas morgon. Det var i dubbletten Lilla Vatugatan 19 nedre botten, Fredrika-Bremer-Förbundets första fasta punkt i rumsbegreppet — om man undantar det historiska hörnet i Slöjdföreningens utställningslokal vid Brunkebergstorg, där

förbundets vagga stått. Här blev jag en vacker dag introducerad för en till rådslag församlad krets av "Fredrikor", manliga och kvinnliga. Församling och miljö verkade på mig ganska imponerande. Det var min första personliga beröring med en offentlig institution.

Jag har sedan erfarit, att den första förbundsbyrån ägde sina mindre tilltalande sidor. Får man tro en gammal sägen, skall en flora av svampar ha frodats under skrivborden och girlander av fuktrosor prytt väggarna. Hur det nu var, men när efter någon tid penaterna flyttades till krönet av Brunkebergsåsen, nogare preciserat huset n:o 5 Malmtorgsgatan, ansåg man sig med skäl både lo-

kalt och hygieniskt ha kommit ett trappsteg högre upp.

Efter fyra års förlopp blev även här stugan för trång i följd av förbundsarbetets utveckling och, jag bör väl tillägga, något för täppt i följd av de "lokale Forhold", d. v. s. det väl nära grannskapet till en av dessa hedervärda, nu i utdöende stadda institutioner, som bära namnet hyrkuskverk. Man såg sig om efter ett nytt hem, och detta fann man Drottninggatan 54, den lokal som för samtid och eftervärld mest ouplösligt äger samband med förbundets historia.

Väl minnas vi alla lokaliteterna. De för äldre Stockholms hus typiska stentrapporna med sina branta, höga, på mitten avnötta, med kritarabesker ornerade steg; den järnbeslagna ytterdörren, vilken, när sammanträdena utsträcktes utöver det reglementerade tioslaget på kvällen, icke kunde forceras annat än med hjälp av en jättenyckel, stor nog för en domkyrkoport. De av en viss gammaldags trevnad präglade rummen, där ekot av en mångtusenstämmig kör av frågor och svar ännu måste giva genljud från väggarna, där "Fredrikorna" genomlevat så många strävsamma men även nöjsamma stunder, där så månet kapitel i vår saks historia inskrivits på hävdens blad och där vår kära Gertrud Adelborg som byråföreståndarinna satte stämpeln av sin personlighet på förbundsarbetet inåt och utåt.

Du gamla 54, sent skall du glömmas i Fredrika-Bremer-Förbundets annaler! Hon, som tecknar dessa rader, har särskilt skäl att i minnet dröja vid det något skumma rum inåt gården, varifrån förbundets språkrör inom världspresen, tidskriften Dagny,

under så många år lät sina orakelsvar på kvinnofrågan och andra livsfrågor ljuda ut över en i spänning lyssnande samtid.

Längre vill jag dock ej uppehålla mig vid Drottninggatsbyrån och dess av oss alla så väl kända ljusa och dunkla sidor, den har här tagits med endast för att ej en lucka skulle förefinnas i historiken. Den nuvarande förbundslokalen är för ny för att lämpa sig för den historiska forskningen.

*

Om jag nu övergår till det personhistoriska momentet i mina erinringar, stiger fram för min inre syn den nu skingrade krets, som under förbundets första tioårsperiod samlades till rådplägning kring styrelsebordets gröna duk.

Där tronar i högsätet ordföranden, riksantikvarien Hans Hildebrand, med sin kämpagestalt, sitt böljande vikingaskägg, ofta iklädd full ordensornat; en ståtlig och imponerande syn. Som bekant var Hildebrand vår huvudstads mest dekorerade och mest anlitade officiant vid offentliga och enskilda fester, och skrudad för något sådant festtillfälle brukade han taga styrelsesammanträdet i förbifarten. En förträfflig ledare av förhandlingarna var han. Oftast hade han av sina tusentals andra värv varit förhindrad att på förhand ägna föredragslistan någon närmare uppmärksamhet, men med sällsynt snabbhet satte han sig in i ärendena och förde ordförandeklubban med aldrig svikande lugn, oväld och sinnesnärvaro.

Där satt förbundets stiftarinna, "friherrinnan", till det yttre lugn ehuru något echaufferad i förkänsla av den kom-

mande bataljen. Så förde hon fram till aktion hela sin försvarsstyrka av idéer, planer, förslag, uppslag, inkast, utkast, inlägg, frågor och projekter, varemot ej sällan de mer betänksamma grepo till offensiven. Tvingades hon av pluraliteten till reträtt, drog hon sig skenbart besegrad tillbaka för att vid lägligt tillfälle låta någon skickligt anbragt undervattensmina springa.

Som en motvikt till stiftarinnans vitglödgade nit verkade Ellen Ankarsvärd, skarp, lugn, klar, något reserverad, men alltid logisk och behärskad. Hon var generalstabschefen, som i de stora frågorna nog var ense med överbefälhavaren, ehuru dennes något djärva strategiska åtgärder ej alltid vunno gillande inför hennes nyktra, lugnt beräknande förstånd. Små slitningar ifråga om medlen — om än aldrig om målet — voro därför oundvikliga.

I skärpa røjde förbundets finansminister från dessa år, doktor Carl Nyström, sin frändskap med systemfru Ankarsvärd, ehuru den hos honom hade ett övervägande satiriskt tycke. Jag har aldrig förstått vad det var för skäl, som kommit denne ärkedebattör, vars tunga skarpslipats i riksdagsdebatter, på landstingsmöten, under ledamotskap i en mångfald styrelser, att ingå som aktiv medlem i ett kvinnoaksförbund. Det var övervägande som kritiker och skeptiker han ägnade dessa idéer sitt intresse. Men i egenskap av kassaförvaltare och ordnare av förbundets penningväsen inlade han ett mycket förtjänstfullt och oegennyttigt arbete. Så fick man under diskussionen hålla till godo med herr doktors sarkasmer.

Den yngsta av förbundets stiftande

ledamöter, doktor Ellen Fries, må nu nämnas, babyn i församlingen, så väl till åren som genom de barnsligt undrande anletsdragen och ett visst naivt flickaktigt tycke, som hon alltid bibehöll, hur mycket detta än stod i strid med hennes aktningsbjudande akademiska titel, hennes historiska lärdom och den slagfärdighet, varmed hon vid sammanträdena kunde ge sina i ålderns mognad överlägsna förbundskamrater svar på tal.

Det "konsultativa statsrådet" inom ministären, den stilla, mindre talande än verkande Mina Forsell, med vilken tacksamhet dröjer ej minnet vid henne, vid hennes milda försynta väsen, vid hennes kloka, alltid omdömesgilla råd! — Och Gustafva Hjelmerus, livlig och klartänkt, den pedagogiskt sakkunniga i kretsen, samt för att sluta raden professor Rosén, förbundets verkligt goda vän, som troget höll fast och aldrig svek, även då kvinnorörelsen under årens lopp tagit en riktning, som kommit mången av de "frisinnade" av förbundets manliga medlemmar att desertera.

Till denna uppräknings skulle kunna läggas många forna och nuvarande kamrater, vilka med mig dela det förflutnas minnen, det närvarandes börda och framtidens hopp. Men de kunde ju stiga fram och slå mig på fingrarna ifråga om de biografiska uppgifterna. Och det vill jag undvika. De stackars döda däremot, till vilka alla de ovannämnda höra, äga ju ingen talan.

*

I det förgångnas spegel framtråda emellertid tvenne bilder och kräva en förgrundsställning. Sophie Adler-

sparres och Ellen Ankarsvärd's. Att ha känt, tagit intryck av dessa överlägsna kvinnor, att ha tillhört deras tid, vilken oskattbar förmån ligger ej däri!

Jag prisar mig också lycklig att t. o. m. minnas Esselde från de år, då hon som änka ännu hade sin bostad på Södra bergen, varifrån de s. k. "ukaserna från Söder" gingo ut till de kring huvudstaden spridda departement, Renskrivningsbyrå, Läsesalongen, Föreningen Handarbetets Vänner, Fredrika-Bremer-Förbundet, för vilka hon som chef hade att stifta lagar.

Det var en originell, av 80-talsmänniskorna föga senterad smak, som gav sig uttryck hos fru Adlersparres make, kommandören, att lägga sig till med detta opraktiska, allt annat än arkitektoniskt sköna gamla hus i fattigkvarteret bortom Katarina kyrka. En viss medvetenhet om bostadens säregna stilfullhet och lägets ur skönhetssynpunkt sällsynta företräden framför andra, vanliga Stockholms hem måste jag väl haft, trots min samhörighet med 80-talet, eftersom jag från mitt enda besök i fru Adlersparres södra boning medtagit ett så outplånligt intryck.

Jag ser ännu framför mig den trånga, av ett högt plank från gatan skilda gården man först hade att passera; den utskjutande yttertrappan med sina höga obekväma steg, den halsbrytande, med rep i stället för ledstänger försedda stentrappa, som ledde upp till våningen, de låga, långsträckta rummen med sina höga mörka paneler, gamla mahognymöbler, väl fyllda bokskåp, djupa, av murgröna inramade fönsternischer och

först och främst den bedårande utsikten över den inunder liggande staden och Strömmen med sitt glittrande vatten.

Kort efter detta besök måtte fru Adlersparre lämnat den luftiga och konstnärligt tilltalande, men ytterst obekväma bostaden på Söder för den mer centralt belägna lilla lägenhet på Tunnelgatan å Norr hon under sin återstående livstid bebodde. De gammaldags möblerna, böckerna och familjeporträten togos med, men ack! den undersköna tavlan utanför fönstren måste lämnas kvar.

Det låg en viss storslagen överläsenhet i det jämnmod, varmed fru Adlersparre fann sig i de små förhållanden, vartill efter mannens död hennes reducerade ekonomiska villkor tvungo henne. Hur gärna måtte hon ej ha önskat att kunna utöva en storartad gästfrihet, att få samla omkring sig många människor, att vara härskarinnan i en politisk eller litterär salong! Men i den mån hennes bostads inskränkta utrymme det tillät, såg hon ändå gärna hos sig sina vänner och arbetskamrater, då man med den enklaste apparat bjöds på små samkväm, som värdinnans älskvärdhet och de intressanta samtal hon visste bringa å bane gjorde så innehållsrika.

Det fanns annars i det dåtida Stockholm en person, vars glädje det var att bära representationsbördan för sina i den vägen mindre bärkraftiga medsystrar. Det var fru Fredrika Limnell. Hennes varma och levande intresse för alla tidens stora frågor, särskilt för dem hennes beundrade och avhållna vän Sophie Adlersparre bragt å bane, förenades, som känt är, med en lycklig ekonomisk ställning. Den vittberömda Limnellska salongen stod alltid

öppen närhålst väninnan önskade samla några för en viss fråga intresserade till ett drawingroom-meeting eller när det var önskvårt att någon framstående utlänning sammanfördes med en representativ grupp av liktänkande. Efter den mer allvarliga aftonunderhållningen med föredrag eller diskussion spred sig sällskapet i de eleganta gemakten, man konverserade och gjorde salong, varpå följde en sumptuös och riklig supé, som det anstod detta för sin utsökta så väl estetiska som materiella välfägnad högt renommerade hus.

Jag har nyss sagt, att fru Adlersparre i sitt levnadssätt satte sig över den vanliga schablonen, så även i sin klädsel. Hon var ingen slavinna av det gängse modet, sin ungdoms sätt att bära håret i ett par långa lockar på var sin sida om ansiktet bibehöll hon alltid, och hjässan pryddes vanligen av en koaffyr av spetsar. Vid högtidliga tillfällen bar hon över den svarta sidenklänningen en vit sidenfodrad pälskrage, som gav hennes eljes tämligen oansenliga gestalt mycken distinktion.

Hur olika i det yttre, som i så mycket annat, var ej strids- och arbetskamraten Ellen Ankarsvärd! Hon föraktade visst icke allhärskaren modet. Hennes lilla spåda figur uppträdde gärna i vackra, stilfulla toaletter, hon älskade fina, dyrbara stoffer, hon frasade av siden och spetsar, hennes väl friserade huvud bar små koketta kapotthattar med blommor och plymer, hela hennes apparition gav intryck av — liksom hon hade en liten fåfånga att även vara det — en dam av värld. Hennes hem var präglad av samma utsökthet. Den vackra våningen vid Kungsbron, där hon, efter mannens död och sedan den ende sonen, som ägnat sig åt

den diplomatiska banan, lämnat föräldrahemmet, ensam residerade, var ordnad med artistisk smak; tavlorna och konstverken, som prydde väggar och konsoler, rörde det fäderneärvda konstnärliga påbrået. I detta behagliga hem såg hon ibland sina vänner, "Fredrikorna", på små supéer, då de läckra rätter som serverades ofta voro efter värdinnans eget recept. Ty fru Ankarsvärd var en tusenkonstnär, hemma i kokkonsten som i många andra nyttiga och sköna konster och vetenskaper.

*

Det var naturligtvis min egenskap av Dagnys redaktris, som lät mig träda i en så intim förbindelse med de båda märkliga fruarna. De utgjorde censuren, eller den högre instans, till vilken redaktionen hade att vädja i kinkiga mål. Och alla mål voro kinkiga, alldenstund enligt styrelsemässigt beslut varje artikel måste underställas en talrikt sammansatt redaktionskommittés avgörande, innan den infördes i tidskriften. I denna kommitté var fru Adlersparre självskrivnen, fru Ankarsvärd invald medlem. Och om det vankades kritik! Det stackars offret — utgivarinnan — hade det ofta hett om öronen, men vilken nyttig och hälsosam skola var det icke!

Och om vilken brinnande nitälskan för förbundets, för Dagnys, för kvinnornas gemensamma sak vittnade ej den outtröttliga möda, varmed de båda censorerna ägnade sig åt sin censorsbefattning! De ofta skriftligt avfattade motiveringarna för artiklarnas antagande eller förkastande voro riktiga mästestycken i koncentrerad recenseringskonst. Skada att de icke voro avsedda för allmänhetens, endast till redak-

trisans uppbyggelse. De långa förslagslistorna på ämnen, lämpade för behandling i Dagny, utarbetade i Esseldes privata officin, hur talade de ej om den aldrig mattade kärlek, nu blandad med ett visst bekymmer, varmed moderns tankar oavslutligt kretsade kring älsklingsbarnet!

Jag har här ovan framkastat en antydning om att fru Adlersparre mot den övriga styrelsens goda minne kunde driva sin mening igenom. Så till vida är detta sant, som förbundets stiftarinna ägde den kraftiga viljan och den hänsynslösa dådlusten, som tillhöra den stora härföraren. När dessa egenskaper ibland gjorde sig alltför märkbart gällande, var det icke för det hon à tout prix ville ha rätt. Nej, hon hade förut vägt frågan med sitt klara förstånd och sitt varma hjärtas guldsvikt, och det låg en fast tro på det rättmätiga i den sak hon förfäktade bakom det något egenmäktiga yrkandet. Hur ofta har ej utvecklingen visat hur skarpsynt och riktig hennes uppfattning varit!

Det kunde således hända, att när Esselde önskade få någon artikel införd i Dagny, mot vilken den övriga styrelsen hyste betänkligheter, hon helt enkelt lät trycka uppsatsen och skicka den som bilaga med tidskriften — på egen bekostnad. I fall hon ej här hade bakom ryggen samma förstående väninna, som brukade ställa sin salong till hennes förfogande och vilken, då inom en beslutande församling sparsamhetsskålen hotade att avgå med segern, ofta tystade argumenten med ett kategoriskt: "Fru Adlersparre har rätt, och jag betalar."

Jag har här framför mig och har åter

genomläst ett par av dessa bilagor, kring vilka meningarna en gång inom förbundsstyrelsen bröto sig våldsamt. Den ena bär titeln: "Om sedlighetsfrågans ståndpunkt i de skandinaviska länderna under år 1888 av Esselde". Den andra heter: "Tjugufemårsminnen och framtidstankar av Onämnd."

Hur måste man ej beundra de orädda men på samma gång rena och ömma händer, varmed författarinnan i den förra skriften berör samhällets värsta pestskada! Och i den sistnämnda, då det pläderas för en vidgad medborgarbildning såsom det bästa skyddet för vårt folks nationella frihet, hur vidsynt och framåtblickande har hon ej här fattat sitt ämne.

Den ena skriften är författad för 26, den andra för 22 år sedan, men man skulle tro att de vore skrivna i dag!

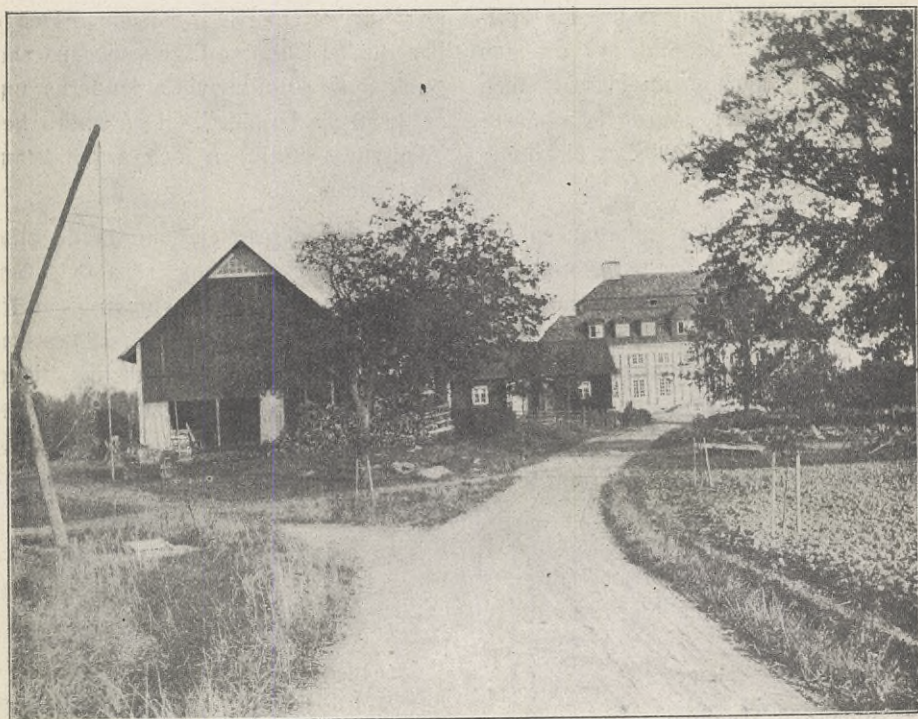
Ja, med Esseldes stora livsgärning att blicka tillbaka på måste vi hålla med Fredrika Linnell:

"Sophie Adlersparre har haft rätt!"

Lotten Dahlgren.

Englands kvinnor och kriget lyder rubriken på en artikel vi erhållit från mrs H. M. Swanwick, sedan länge en av ledarna inom den äldsta engelska rösträttsföreningen och författarinna till boken »The future of the women's movement». Av utrymmesskäl måste vi låta detta intressanta komplement till det tyska uttalande av d:r Kaethe Schirmacher vi förut haft inne stå över till nästa nummer.

En dag på Rimforsa.

Hertha har begärt en artikel om Rimforsa. Schema, arbetsplan och arbetsordning säga så litet, huru omsorgsfullt de än må vara uppställda. Låt oss därför med föreståndarinnans tillåtelse se till om vi icke genom en rundtur till arbetets olika avdelningar skola kunna få en klare bild av den moderna skolform, som heter lantbruksskola och som här i sin fullständiga titel heter: Fredrika-Bremer-Förbundets lantbruksskola för utbildande av lärarinnor.

Man får vara morgonfrisk, om man skall följa arbetet där.

Bom, bom, bom! Det är gongongen, som ljuder kl. $\frac{1}{2}$ 7. Visst har det varit

liv i huset redan förut, men det ha vi icke störts av. De elever, som ha sin tur i småbruket, ha kl. $\frac{1}{2}$ 6 helt stilla smugit sig ut, och ett par elever ha så sakta gått till bagarstugan för att sätta degar. För det stora flertalet är dock väckning kl. $\frac{1}{2}$ 7. Klädseln är snart undanstökad, och som alla på förhand veta sin plats i arbetet, så tar var och en kl. 7 fatt på sin uppgift, städning, dukning, matlagning, trädgårdsarbete m. m., till dess frukosten serveras kl. 8. Lärarinnor och elever äta gemensamt.

Omedelbart efter frukosten hålles en kort morgonbön, och så skingras hela skaran för att städa sina rum. Dessa äro i allmänhet olika till form och färg och

hållas av eleverna mycket prydliga. Lösa blommor eller krukväxter, fotografier och minnen från hemmet giva rummen deras personliga prägel, och utsikten över sjön Åsunden bidrager att skänka dem ett särskilt behag.

I regel hålles teoretisk lektion kl. 9—10 och 3—4. Ibland är det lektion endast i en föreläsningssal, ibland i två, och det händer att lektioner hållas i tre eller fyra rum på en gång.

*

Nu strömma eleverna ut från föreläsningssalen, och för att få vara med om den s. k. receptgenomgången följa vi den grupp, som går till köket. Skolkökslärrinnan redogör från katedern för det arbete, som skall utföras under dagens lopp, eller rättare, hon leder eleverna att själva klargöra när, hur och varför varje grepp bör företagas, det må nu gälla att steka en stek, bryna kål eller annat. Matrecepten stå på den svarta tavlan, så att dem behöves man ej orda mycket om, men desto mera om betydelsen av att använda en större eller mindre gryta, regler för stekning, vikten av alla dessa detaljer vid tillagningen, som i sig innebära god eller dålig matlagning så väl till smak som i hygieniskt hänseende. Eleverna sköta i tur och ordning vissa göromål inom köket, och i mån som det är möjligt skola de helt svara för desamma, likaså för att varorna i källaren skötas om, att skafferiet hålles snyggt och rester tillvaratagas m. m. När receptgenomgången är slut och var och en fått sin anpart av göromålen, börjas arbetet, som måste skötas med både system och fart, ty denna tid, kl. 10—1, är den väsentligaste arbetstiden i köket. Då lagas middagen och förberedas både

kvälls- och frukostmålen. Allt enkelt och närande. Största omväxling med avseende på rätter.

Att skolan icke kan vara oberörd av nu rådande ekonomiska förhållanden är naturligt. Inskränkning i egentlig mening kan dock icke få komma i fråga vid ett läroverk, där matordningen avser att giva en viss kunskap i matlagning, bakning, konservering m. m. och där redan till följd av skolans natur sparsamhet måste vara en av grundprinciperna. Emellertid experimenteras just nu med användandet av potatis i bröd och med rödbetor såsom kaffesurrogat; båda försöken ha utfallit bra. För det senare fordras dock en mycket omsorgsfull rostning av rödbetorna och en proportion av $\frac{2}{3}$ kaffe till $\frac{1}{3}$ rödbetor.

Målet för köksarbetet vid Rimforsa blir icke endast att meddela kunskap i kökets göromål utan ock att vänja eleverna att organisera så, att mesta möjliga må medhinnas utan jäkt eller slarv. Så ordnat, blir köksarbetet ej endast en övning i matlagning utan lika mycket i en husmors eller en skolkökslärrinnas mångskiftande arbete för att få maskineriet att löpa jämnt och lätt. Ej ens när slakt äger rum och två eller tre kreatur slaktas på en gång, får skolans arbete i övrigt förryckas. Måltids- och lektionstimmar infalla å ordinarie tider, och efter 3—4 dagar är hela slaktet upprett med saltning, inkokning, tillagande av korv, sylta m. m. Och om en dag 100 eller 200 liter lingon komma in och skötas om till sylt, saft, lingondricka m. m., är det ju ingenting att tala om. Under allt arbete står lärarinnan — jämte en biträdande lärarinna — som den ledande. Av dem beror det, om

eleverna skola kunna känna arbetet, även det enklaste, som undervisning och övning. Noggrant måste lärarinnan också följa att varje elev får under sin elevtid tillräcklig övning i arbetets olika detaljer, som tillagning av olika maträtter och bakning av olika sorters bröd, t. ex. knäckebröd, m. m.

Medan kökslaget nu sköter sitt arbete, gå vi in i den stora slöjdsalen. Där arbetar en del av den yngre kurs, som började vid Rimforsa den 1 oktober. Några ha just satt upp den obligatoriska första väven; med samma varp och solvning väves genom olika bindning sex olika slags handdukar samt en stor dubbelvävd påse. Andra elever hålla på att sy den småbarnsutstyrsel, som varje elev skall sy och medföra från skolan. Om vi så titta i den stora kistan i slöjdsalen, få vi se äldre kursens arbeten, och där finna vi särdeles vackra mattor och hästtäcken av nöthårgarn, drällvävnader, gardiner m. m., allt tillverkat sedan skolans modellserie å underkläder, småbarnskläder, enkla vävnader m. m. först medhunnits.

Slöjdlärarinnan undervisar jämte slöjd även i tvätt och städning. I hennes sällskap gå vi ned till tvättstugan, där tvätt just pågår. Denna är ej stor (ca 15 kg. beräknas per elev) men skötes med lakning så som en vanlig storbyk. Eleverna utföra allt arbete med tvätten från det den lägges i blöt till klappning, hängning, mangling och strykning. Till sist lagas tvätten innan den lägges in i linneskåpet.

Varje elev, som är med i tvättlaget, får medtaga en del egna kläder; resten utgöres av handdukar, lakan m. m. för skolans räkning.

*

Åter ljuder det bom, bom, bom! Klockan är 1, och det är middagstid. Vi samlas i matsalen och låta oss den sunda, väl-lagade maten väl smaka. Efter måltiden följer vilotid för hela skolan, och det blir så tyst och stilla i huset, till dess arbetet åter börjar kl. 3.

Lektioner eller praktiskt arbete upptaga eftermiddagen till kl. 7 med avbrott kl. $1\frac{1}{2}$ 5, då kaffe drickes i stora hallen. Kaffestunden är tydligen en trevnadens stund här som på så många andra ställen. Lärarinnor och elever slå sig ned gruppvis, prata, diskutera tidningarnas innehåll o. s. v. Klockan 7 är kvällsmål med där-efter följande aftonbön, och sedan dröjer det ej länge innan eleverna gå till sina rum. Visst kan det hända, att det språkas en stund eller att musik lockar dem att stanna nere, men i allmänhet användas kvällstimarna nu under den mörka årstiden till förberedelser till lektioner, renskrivning av anteckningar m. m. Allt emellanåt skvallra dock skrattsalvorna om att ungdomen tar ut sin rätt och vill ha munterhet mitt i arbetets allvar.

Jag bör tillägga, att demonstrationer och andra undervisningsövningar ofta förekomma såväl i matlagning som andra ämnen. Varje onsdagseftermiddag är samskväm, då hela skolan samlas till högläsning och handarbete, och varje lördag fritt efter kaffet.

Klockan 10 skall det vara tyst i huset och ljuset släckt. (Småbrukarna lägga sig redan kl. 9.)

*

När vi nu följt arbetets gång, har småbrukarlaget eller, som de vanligen kallas, »småbrukarna» endast skyttat förbi. Tidigast uppe och tidigast i säng, ser man

dem ej mycket inne i skolans stora byggnad, ehuru de deltaga i lektioner på samma sätt som andra elever.

Vi måste därför beskriva deras arbetsdag som något för sig, som den också är.

En liten, gammal, rödfärgad byggnad, som ligger alldeles bredvid skolbyggnaden, går under namnet »småbruket», som den också gör skäl för, ty här skötes allt, så vitt sig göra låter, som vid ett riktigt småbruk. Det händer också emellanåt, att bondhustrurna utropa när de komma in dit: »Det här är alldeles som en ann' kan ha'et!»

En lärarinna jämte elever och en karl, som sköter småbrukets jord, bilda småbrukets hushåll. Räkenskaperna föras enligt den bokföring, som är antagen för Östergötlands småbrukare, om småbruket skall kunna premieras. Till småbruket räknas ej blott jorden och ladugården utan ock alla smådjuren, grisar, höns, gäss, ankor, kaniner m. m., samt en täppa utanför stugan.

I tidiga morgonstunden finna vi eleverna i full verksamhet. Utfodring, mjölkning, utgödsling, ryktning, allt i vederbörlig ordning, ombesörjes av elever och likaså allt arbete i svin- och hönshus. Överallt är liv och rörelse för att hinna så mycket som möjligt före kl. 7, då frukostklockan ringer. Till dess har »kära mor», som är den hävdvunna benämningen på den av eleverna, som sköter husmors arbete, städat stugan, lagat maten m. m. Efter frukosten fortsättes arbetet både ute och inne. I mejeriet tillverkas ost och smör, och när man hör, att småbruket förra året sålde ost för över 1,000 kr., så förstår man, att ystning anses förmånlig för ett småbruks ekonomi.

Trevligt är det vid småbruket, och då man ser alla där sysselsatta med sina arbeten, får man ett starkt intryck av småbrukets betydelse för en sådan skola som Rimforsa. I den stora skolbyggnaden inhämtas teoretisk och praktisk kunskap i sådana ämnen, som beröra ett småbruk och dess ekonomi. Men det är först i småbruket som eleverna komma i kontakt med arbetet just sådant som det utövas runt om i vårt land. Det är lärarinnan där, som har att praktiskt lära eleverna en småbrukarehustrus sysslor inomhus samt de viktiga göromål som höra till ladugård, mejeri, höns- och svinhus m. m., och hon skall undervisa dem att sköta dessa nu på landsbygden föraktade göromål så, att småbruket kan bära sig ekonomiskt och att intresse vinnes för själva arbetet och därmed även vinnes arbetsglädje. Det torde också vara en regel, nästan utan undantag, att eleverna anse turerna vid småbruket, oaktat de tidiga timmarna och strängt arbete, vara dem kärast av hela kursen vid Rimforsa.

Måltidstimmarna äro vid småbruket särskilda trevnadstimmar — det är ej så många vid bordet som i stora skolhuset.

Frukost kl. 7, emellanåt kl. $\frac{1}{2}$ 11 kaffe eller chokolad och rågbröd med fruktmos, middag kl. 1, kaffe kl. $\frac{1}{2}$ 5 och kväll $\frac{3}{4}$ 7. Alla måltider smaka lika bra.

*

Runtom både skola och småbruk ligga trädgårdarna, var och en så stor som kan anses normalt för en småbrukareträdgård och med de grönsaker och rotfrukter, som böra odlas där. Nu på hösten skördas och tillvaratages vad sommaren givit, och

tack vare ständig strid med torka och skadeinsekter är resultatet gott. Rotfrukter läggas i »stuka», löv räfsas samman i högar, drivbänksplatsen förberedes till våren, och under det man följer allt detta arbete kan man njuta av grant lysande lövkojor, penséer och ringblommor, som vittna om att Rimforsa har att glädja sig åt ett mildt klimat. För att vårt intryck av trädgården skall bliva rättvist, få vi också göra en titt i förrådsrummen, där torkade grönsaker, sylt, saft och konserver fröjda en husmors öga. Trädgårdslärrinnans arbetsområde är ej begränsat till trädgården utan omfattar också vårderna av krukväxter inomhus; särskilt hallen är nu mycket vackert prydd av blommande chrysanthemum.

*

Nu är vår rundtur slut, och det är bara tillbörligt, att vi vända våra steg till föreståndarinnan för att tacka henne. Hon sitter i sitt rum med ingång från hallen, tillgänglig för både lärarinnor och elever. Där håller hon alla trådar i sin hand, färdig att hjälpa till rätta, om så behöves, och vaken för varje utveckling, som i sig bär fröet till ytterligare framåtskridande för skolan. Ofta finner man henne även i ladugård, i hönshus och på gårderna överläggande om reparationer, ändringar m. m. En föreståndarinnas inflytande är alltid stort, men än mera så vid en skola, som är internat. Undervisar hon i det viktiga läroämnet pedagogik, så fördjupas detta inflytande än mera. Att skolans föreståndarinna även kan undervisa i kemi har särskild betydelse. Ingen kan så som föreståndarinnan, som har tillfälle att följa alla arbetsområden vid skolan, i läroämnet

kemi tillföra samtliga elever vad de behöva — förbinda teori och praktik. Fröken Böös' mångsidiga bildning bidrager dessutom att ge skolan en lyftning från den rent materiella nivån, liksom hennes stora pedagogiska erfarenhet är för skolan ovärderlig.

Just nu äro fem av skolans f. d. elever här som hospitanter, och när man ser och hör dem språka med fröken Nathorst-Böös, får man det starkaste intryck av vad skolans föreståndarinna betytt för deras utveckling. Sådana besök av äldre elever äro mycket intressanta för skolan. Berättelser från höga norden till sydligaste Skåne bära vittne om att lärarinnor i lant-hushållning äro välbehöfliga i vårt land och att Rimforsaskolans lärarinnor tillvunnit sig förtroende. Ungdomligt mod, käckhet och kärlek till det arbete de upptagit varsla gott för deras framtida verksamhet.

Gertrud Adelborg.

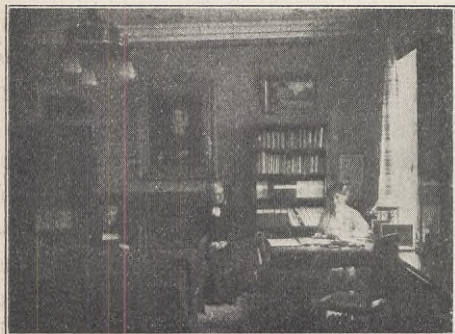
Nya donationer till stipendieinstitutionen. Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder ha under innevarande år fått mottaga två nya donationer. En gåva å 12,000 kr. har lämnats av löjtnant Gösta Lilliehöök till minne av hans avlidna fästmo. Fonden skall kallas Fröken Ebba von Eckermanss fond och avkastningen, sedan livränta utgått till en trogen vårdarinna, användas till stipendium för kvinnliga medicinare med företräde för sökande, som är bördig från Södermanland. Den andra nya donationen är Olivia Frigelius' fond å 5,000 kr. Räntan skall först utgå som livränta till givarinnan och sedan användas till yrkes- eller studiestipendium närmast för kvinnliga medlemmar inom vissa led av donators släkt, därefter för andra svenska kvinnor.

Byrån förr och nu.

Subjektiv miljöskildring.

Den 5 mars anno 1900 kl. 11 f. m. strävade undertecknad uppför den branta trappan i huset n:r 54 Drottninggatan, där Fredrika-Bremer-Förbundet hade sin byrålokal. Mitt sinne var uppfyllt av glädje och ljusa förväntningar. Hittills hade jag fört en familjeflickas fridfulla men tyvärr så ofta djupt ointressanta tillvaro, och innerst i min själ hade alltid bott en längtan efter en social eller litterär miljö, där man hade lyckan att "se

denna tambur kom jag in i en större och ljusare, där jag mottogs av en blond och tunn ung dam, som på ett vänligt men ordknappt sätt visade mig var jag borde hänga mina ytterkläder. Den unga damen var Elin Rosén, biträdande "kraft" på avdelningen för platsförmedling. Strax därefter syntes en gråhårig dam med själfulla ögon och ett blitt leende — Ulla Hammarsköld, min närmaste förman i arbetet vid kassan och dessutom före-

STYRELSEKAMMAREN.

EXPEDITIONEN.

frotter avec l'esprit". Och nu skulle denna önskan gå i uppfyllelse! Jag hade sökt och erhållit plats på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå — visserligen en blygsam anställning, ty jag skulle endast vara behjälplig vid skötandet av kassan och lättare expeditionsgöromål, men vad gjorde det? Miljön fanns där ju! Det var också med andaktsfulla och även en smula ångestfyllda känslor jag öppnade dörren och steg in i en liten och mörk tambur, svagt upplyst av en starkt osande fotogenlampa. Sedermera upptäckte jag, att den lampans specialitet var att osa, icke att lysa. Från

ständerinna för sjuksköterskeavdelningen. Jag togs särdeles älskvärt om händer av den sistnämnda, som placerade mig vid ett skrivbord och undervisade mig i mina göromål. Plötsligt spratt jag till vid ett starkt oväsen. Det lät som en massa livliga och glada människor pratade på en gång — det var som strömmar av tal och kaskader av skratt, men när jag lyfte upp huvudet skådade mina häpnadsväckta ögon en enda och ovanligt liten person — Theresa Geijer, föreståndarinnan för platsförmedlingen. Efter en hastig presentation och

ett hjärtligt välkomnande passerade hon förbi mig, leende, nickande och pratande, och hamnade i någon inre region. Efter detta avbrott arbetade jag en stund under tystnad, men så hörde jag lätta, snabba steg, som stannade vid mitt skrivbord. Jag såg upp och fann, att jag hade framför mig Gertrud Adelborg, byråns föreståndarinna. Hon var ej en absolut främling för mig, ty jag hade sammanträffat med henne vid uppgörelsen om platsen. Hur väl minns jag henne icke, där hon stod, lång och smärt, kväkaraktigt enkelt men prydligt och smakfullt klädd, med beslutsamhet, koncentration och en smula stränghet över dragen. Hon önskade mig ett kort och energiskt välkommen och försvann lika hastigt som hon kommit.

Ja, där satt jag nu i min åtrådade miljö, omgiven av obekanta överlägsna individer, och det kan inte nekas, att jag kände mig åtskilligt bortkommen och vimmelkantig. Jag försökte emellertid att sätta mig in i mitt arbete, och hur det var blev klockan $1\frac{1}{2}$ 1, och då kom en befriande paus i form av frukostrast. En kvinnlig tjänsteande anmälde, att teet var serverat, och så tågade vi alla in icke — som jag först trodde — i ett för ändamålet reserverat rum, utan i en liten tambur, som ej hörde till entréen och vars väggar på ett artistiskt sätt smyckades av våra ytterkläder. Mitt på golvet stod ett runt bord av synnerligen små dimensioner, och kring detta bord slog vi oss ned. Vi hade knappt hunnit sätta oss, då en elegant och leende dam inträdde hälsande på alla med några älskvärda ord och förklarade, att hon ämnade delta i tedrickningen. Jag fick veta, att det var Sigrid Ulrich, sekreterare och styrel-

semedlem i Fredrika-Bremer-Förbundet, och en rysning av respekt genomlade mig. Även hon slog sig ned — som man vet är ett runt bord liksom gjort av kautschuk, det kan rymma hur många personer som hälst. Så utspann sig ett livligt samtal, vilket jag, novisen, åhörde med girig och vördnadsfull uppmärksamhet. Tyvärr rörde det sig delvis om ämnen, vilka jag ej hade en aning om, men det jag förstod var lärorikt, och jag gömde det i mitt hungrande och tacksamma sinne. Jag kastade en blick på Elin Rosén för att se, om hon var lika gripen som jag — hon var mig ju närmast i ålder — men i stället upptäckte jag i hennes ansikte något, som tydde på oppositionslusta och kritik. Jag häpnade ett ögonblick men försjönk åter i lyssnande.

Men allting har ett slut — ledsamt nog även en trevlig frukost — och snart fann jag mig åter sittande vid mitt skrivbord. Och framför mig låg en tidrymd av trenne arbetstimmar, som tycktes mig oändliga och oöverkomliga. Omkring mig rådde ett oavbrutet surr. Till platsförmedlingen flöt en jämn ström av människor, och i telefonerna talade Gertrud Adelborg och Sigrid Ulrich om de mest olikartade och förunderliga saker såsom barnavård, barnmorskeutbildning, trädgårdsskötsel, hönsskötsel, sömnadskurser, bokbinderikurser, m. m. m. Men så hörde jag plötsligt en ny stämma vid en av telefonerna, och stämman sade i klagande ton: "Snälla faktorn, jag väntar på korrekturet, så jag tror att jag väntar ihjäl mig". Och den, som stämman tillhörde, visade sig i dörröppningen och nalkades mitt skrivbord i sällskap med en annan person. Ack, Lotten Dahlgren och Klara Johanson!

Må de andra icke ösa sin vredes skålar över mitt huvud, då jag säger att denna dags ljuspunkter voro ändå ni båda, Dagnys redaktör och redaktionssekreterare. Ni föreföllo mig så välgörande självsvaldiga, så himmelskt frigjorda, så djupt mänskliga i ert uppträdande, och jag kände det som en sten föll från mitt hjärta. Men jag blev också bländad, så bländad, att när Lotten Dahlgren anhöll om redaktionsarvode och bad mig skriva ut ett kvitto till undertecknande, skrev jag i hastigheten r e d u k t i o n s - a r v o d e . Vilket föranledde redaktör'n att anmärka, att "mycket kan ske inom förbundet, och mycket kommer nog att ske, men dock knappast någon reduktion". Min förvirring nådde nu sin höjdpunkt, och när K. J. strax därefter begärde och erhöll författarhonorar, ägnade jag ej en tanke åt att hon borde lämna mig kvitto. I synnerligen pregnant ordalag framhöll då K. J. min underlåtenhetssynd, men tillade tröstande: "Men var inte rädd! Er ungdom och oskuld utgör ju förmildrande omständigheter".

Ja, så blev då klockan 4, och arbetsdagen var slut, denna min första efterlängtnade dag i det socialas tjänst. Och resultatet av dess arbete var en kassa, som icke stämde, ett klart medvetande om min egen okunnighet och en brinnande huvudvärk.

* * *

Måhända anser nu många, att det är oegentligt, att jag, då det gäller att teckna byrån, uppehållit mig så länge vid den första dag jag tillbragte där. Men är icke detta i alla fall berättigat? Är det icke ofta så, att det första intrycket blir grundvalen för den uppfattning man bildar sig av

personer och förhållanden? För min egen del åtminstone är detta nästan alltid fallet, och mitt första intryck av förbundets byrå varken förändrades eller försvagades under kommande år utan tvärtom stärktes.

Vid mitt inträde i förbundets tjänst var således Gertrud Adelborg byråföreståndarinnan och hade då innehaft denna befattning i över fjorton år. Förbundets byrå började som bekant sin verksamhet i december 1884 med Mina Forsell som föreståndarinnan. Snart nog anställdes Gertrud Adelborg som hennes biträde, och när Mina Forsell kort därefter på grund av sjuklighet måste draga sig tillbaka från arbetet, var det helt naturligt, att Gertrud Adelborg efterträdde henne, först som t. f. föreståndarinnan, sedan den 1 maj 1886 som ordinarie. Och på denna plats stod hon sedan under tjuogoett år, aldrig sviktande, trots en överväldigande arbetsbörda, trots oundvikliga motgångar i arbetet, trots en under de senare åren försvagad hälsa. Alltid var hon oss en föresyn i uppoffringen av det egna jaget, i kampen för ideella värden, i mod inför svårigheter, i energi och arbetslust. Hur trött och klen hon än kände sig — överge sin byrå kunde hon dock icke, och alltid var hon där före någon annan för att genomse posten och utdela breven till de olika avdelningarna. Och lättare förlät hon en dumhet än långsamhet och tröghet. Snabb var hon i att tala, svara och handla, snabb i att bannas — förlåt mig, Gertrud Adelborg! — och snabb i att förlåta. Hon gick icke över golvet, hon i l a d e , men det hände också ibland, att när hon på det sättet flög fram till skrivbordet, där man satt, och framställde en av sina hastiga frågor, så flög vettet och klarheten

ur hufvudet på den intet ont anande och man gav ett ytterst otillfredsställande och dunkelt svar.

Vid Gertrud Adelborgs sida stod sedan år 1885 Sigrid Ulrich, först som biträde å byrån, sedan i egenskap av sekreterare och medlem av förbundets styrelse. Varmt intresserad för förbundets strävanden och osjälviskt offrande tid och krafter för saken, blev hon snart Gertrud Adelborgs högra hand och i allt, som rörde förbundet, hennes förtrogna. Gertrud Adelborg gav omedvetet en vacker karakteristik av Sigrid Ulrich, då hon vid ett tillfälle yttrade: "Jag känner få personer, som sitta inne med en så omutlig sanningskärlek som Sigrid Ulrich, och jag vet ingen, som säger sanningen så behagligt som hon." Sanningssägande och behaglig på en gång — det är ju att förena tvänne motsatta poler, och det underverket åstadkommer Sigrid Ulrich.

Till dem, som tidigt fästes vid byrån, hörde även Theresa Geijer — redan 1886 anställdes hon där och utsågs till föreståndarinna för platsförmedlingen. Outtröttlig var hennes strävan att skaffa sina medmänniskor sysselsättning och alltid vänlig och gladlynt utgjorde hon ett särdeles upplivande element på byrån. Jag tror mig kunna påstå, att jag aldrig sett Theresa Geijer vid dåligt humör, och om hur många kan man säga det?

Jag är rädd, att jag ej efterlämnat samma goda intryck hos Ulla Hammarsköld som hon hos mig. Man får komma ihåg att det var hon som ledde mina första stappande steg på den sociala vägen, och det gjorde hon med outtömligt tålmod. Vad hon egentligen tänkte om mig, fick jag aldrig riktigt klart för mig — hon var

så taktfull —, men vad jag vet är, att en finare och sjäfullare person har jag sällan mött i livet.

Elin Rosén ja! Aldrig har jag väl tytt ett ansiktsuttryck så rätt, som när jag under min första byrådags frukost tyckte mig läsa oppositionslusta och kritik i hennes drag. Hon kunde se ut som personifikationen av båda, när hon kom riktigt i tagen, och jag tror sannerligen, att även håret reste sig på ända. Ibland rädde också inne på platsförmedlingen ett tillstånd, som ej kan betecknas som annat än full anarki. Men rättvis vill jag vara, och därför måste jag säga, att en pålitligare arbetskamrat och en trofastare vän får man leta efter.

Dagnys redaktör och redaktionssekreterare hörde ju strängt taget icke till byrån, och hålst skulle jag vilja förbigå dem med en vältalig tystnad. För dem finnas nämligen icke ord nog starka och nog sägande. För att något lätta mitt överfulla hjärta vill jag emellertid antyda, att Lotten Dahlgren stod för mig som inkarnationen av kvickhet, humor och godhet och att K. J. syntes mig vara den spirituallaste, originellaste och oformellaste individ, som denna jord hade lyckan att trampas av.

Om arbetet på byrån och vad som där uträttats såväl i kvalitativt som kvantitativt hänseende skulle det kunna skrivas volymer, men då detta ämne kommer att beröras i en annan artikel i detta häfte, vill jag ej närmare inlåta mig därpå. Några ord känner jag mig likväl manad att säga. I den festskrift, som utgavs med anledning av Fredrika-Bremer-Förbundets tioårsjubileum, har Hans Hildebrand skrivit om förbundets första årtionde. Han säger

där bland annat, att "byrån skulle göra samma nytta som en bok, vars titel lyder: Fråga mig om allt". Ja, nog har byrån blivit frågad om snart sagt allt mellan himmel och jord — det kan bäst konstateras av den, som tjänstgjort där så länge som undertecknad. Jag sörjer blott över att ej ha lagt på minnet det märkligaste, som förekommit i den vägen. Jag erinrar mig dock en ung flicka, som genom byrån sökt och erhållit barnfrökenplats i Persien och som dagen före avresan infann sig för att fråga var Persien låg! En annan ung och förlovad dam anhöll bevakande att få adress på en matlagningskurs för endast förlovade flickor. Och en brevskrivarinna av mognare ålder, som önskade få anställning på Balkanutställningen (!) 1914, bad oss inträngande att förhjälpa henne härill. Det synes härav, att allmänheten haft förtroende såväl för förbundets förmåga att uppfylla önskningsar som för dess kunskaper i geografi.

Hildebrand säger vidare i sin artikel: "Byrån kan visserligen icke tillmäta sig förmåga att besvara alla frågor, tvärtom, frågor måste ofta förekomma, vilkas besvarande kräver alldeles speciella kunskaper. Mellan dem, som innehava sådana, och den upplysning sökande allmänheten har byrån sökt vara en förmedlare". I sanning, det har byrån varit även under sin tillvaros tvänne sista decennier, men tyvärr finnes det frågor, vilka ej kunna besvaras vare sig med tillhjälp av speciella eller allmänna kunskaper. Ty vilket svar skall byrån väl giva, när den tillfrågas hur man bäst skall kunna tillgodogöra sig hundra stycken skämda apelsiner? Hur är det ordspråket lyder? "En dåre kan

fråga mer än sju vise kunna svara på". Förvisso vore det förmätet att påstå, att byrån befolkats av endast vise, men nekas kan ej, att de utomstående och frågande dårarna varit otroligt mångfaldiga.

En tidrymd av fjorton och tre kvarts år ligger nu mellan min första dag på förbundets byrå och närvarande stund. Scenen har förändrats — Drottninggatan 54 med sina mörka rum och osande fotogenlampor har övergivits, och sedan hösten 1912 residerar byrån i 48 Klarabergsgatan, 2 tr., en lokal med stora, höga, ljusa rum, där det elektriska ljuset lyser över kvinnofrågans vidare utveckling. Men det är ej endast scenförändring, som ägt rum, utan även personalombyte. Våren 1907 nedlade Gertrud Adelborg den tunga men henne ändå så kära arbetsbördan och gick att njuta sitt otium i Gagnefs fagra nejder. Samma år övergav Sigrid Ulrich sin post som sekreterare, men förbundet hade dock glädjen att få behålla båda som medlemmar av styrelsen. Redan flera år förut hade Theresa Geijer och Ulla Hammarsköld tröttnat på det offentliga livet och dragit sig tillbaka till hemmets lugnare sfär. Nyåret 1908 vände Elin Rosén ryggen åt byrån, och det blev Turistföreningen, som nu fick njuta förmånen av hennes arbetsförmåga och kritik. En stor och genomgripande förändring ägde rum inom förbundet vid samma tidpunkt. Tidskriften Dagny upphörde nämligen med år 1907 att utkomma och ersattes av veckotidningen Dagny. Denna utgavs visserligen genom Fredrika-Bremer-Förbundet, men det var ett nybildat andelsföretag, Ekonomiska Föreningen Dagny, som nu blev ansvarig för tidningens skötsel och ekonomi. Lotten Dahlgren läm-

nade då den redaktörspost, som hon innehaft i sjutton år, och ägnade sig i stället åt den författarverksamhet, vars alster i så hög grad fröjdade svenska sinnen. Hennes redaktionssekreterare K. J. hade långt förut övergivit henne och ägnat sig åt ett vidsträckt arbetskält.

Till sist några ord om byråpersonalens sammanställning i den stund som är. Jag vill då förutskicka, att jag gent emot mina nuvarande arbetskamrater ämnar vara mycket försiktig i mina yttranden. Öppenhjärtighet medför så ofta obehag. — Gertrud Adelborgs efterträderska på föreståndarinneplatsen blev Axianne Thorstenson, och med henne kom en akademisk fläkt i förbundets vinklar och vrår. Skulle någon be mig nämna de egenskaper, som jag anser vara mest framträdande hos henne, ville jag obetingat säga klarhet och lugn. Hon skulle säkerligen kunna reda upp även den trassligaste härva — bildligt talat förstås —, och jag har aldrig sett henne förlora sin sinnesnärvaro, icke ens i den mest kritiska situation. Och som sådan måste jag beteckna den förmiddagsstund, då detta lands mest kända ledare för ungsocialismen gjorde henne ett besök å byrån för att anhålla om en skrift i sedlighetsfrågan, som utgivits av Fredrika-Bremer-Förbundet och vari gjorts ett uttalande, som sårat vederbörandes känsliga sinne. Ögonblicket var spännande och oförgätligt, och hon klarade det beundransvärt. Mera vill jag icke säga. Hon är min föreståndarinna, och något beröm eller någon kritik från min sida kan därför icke komma i fråga. Förresten vet hon vad jag tänker om henne.

Sekreterareposten intogs efter Sigrid Ulrich av Anna Gustafsson, som efter

tvänne års tråget arbete övergav den för att slå sig till ro i äktenskapets lugna hamn. Hon efterträddes av Signe Laurell, som fortfarande innehar den ansvarsfulla befattningen. Heine har karakteriserat en av sina många kvinnogestalter i följande enkla och träffande ord: "Sie war lebenswürdig und er liebte sie." Detta uttryck passar med en liten omskrivning förträffligt in på Signe Laurell och byråns känslor för henne. Sie ist lebenswürdig und wir lieben sie. Naturligtvis skulle mycket mera kunna tilläggas, men jag följer strängt den försiktighetens stig jag slagit in på.

Föreståndarinna på platsförmedlingen efter Elin Rosén, som efterträtt Theresas Geijer, blev undertecknad, som emellertid efter ett par års kamp med motsträviga arbetsgivare och arbetssökande frivilligt nedsteg från denna post och återgick till sin gamla kärlek, kassan. Under den tid jag svek denna avdelning sköttes den förtjänstfullt av Louise Leijonmarck och Lilly Holmqvist. Platsförmedlingen omhändertogs nu av Elisif Théel, som ännu den dag i dag är oförfärad och nitiskt fortsätter den kamp jag ovan nämnde. Hennes förmåga att se den humoristiska sidan av tingen gör henne dessutom till en särdeles värdefull kamrat.

Lotten Dahlgrens mantel upptogs av Ellen Kleman, vilken, när veckotidningen Dagny nedlades i dec. 1913 och Fredrika-Bremer-Förbundet beslöt att ånyo utgiva en egen tidskrift, Hertha, blev den självskrivna redaktör.

Här tvärstannar jag. Att i Hertha göra något som helst uttalande om Herthas redaktion vore nämligen enligt mitt förmenande en taktlöshet, som ej kunde försvaras. Därför tiger jag, men hoppas

att min tystnad tolkas så som jag i djupet av mitt erkännamma hjärta önskar det. Och så återsfår mig endast att avsluta denna miljöskildring, vilket sker med ett råd till eventuella läsare av densamma.

Må de draga sig till minnes och noga begrunda innebörden av det gamla kända ordspråket: "Honi soit qui mal y pense!"

Dixi!

Ida von Plomgren.

Till Småryd på upptäckarfärd.

SMÅRYD.

Man har bett mig berätta litet om Fredrika-Bremer-Förbundets nyaste förvärv, Småryd vid Båstad, de svenska kvinnornas egen fruktodlareskola, och jag villfar denna begäran så mycket hellre, som få platser så tilltalat mig. Jag tror mig då knappast kunna välja något bättre att skildra än mitt pingstbesök där och ber läsarna i tankarna följa mig dit vid pingstens vackra tid.

Endast en gång förr hade jag besökt Småryd, men det var nog för att hos mig uppväcka den mest brinnande önskan att

snart och litet grundligare få njuta av den vackra platsen. Första gången jag kom till Småryd och Båstad var en aprilafton i våras vid solnedgången. Bra gammal skall jag bli för att glömma den stundens intryck, ty så ha de etsat sig in i mitt minne, det guldglänsande havet, den fria horisonten, den mörka skogen och vårhimmeln hög och skimrande i en mångfald av färger. Till allt detta yttre minnes jag också med glädje den goda fé, som i fru Bergman-Österbergs gestalt stod på trappan till den rosenomsling-

rade villan, överlämnande nycklarna åt Fredrika-Bremer-Förbundets ställföreträdare till tecken på att nu var Småryd i förbundets ägo. Den kvällen var jag stolt att vara svensk, först för mitt sköna fosterlands skull, men sedan nästan ändå mer därför att detta land hade döttrar med så stora tankar och därtill makt att realisera dem.

Som sagt fingo vi tillfälle att komma åter till Småryd vid pingsten, och det är det besöket, som jag nu i korta drag vill skildra. Min man och jag hade lyckats göra oss fria från allt, som i vardagslag höll oss bundna vid hem och arbete, och skulle nu i lugn och total avskildhet få tillbringa några dagar i den vackraste natur. Att vi glatt oss mycket däråt var ej underligt,

Ganska sent på pingstaftonen körde vi in på Småryds gårdsplan. Där var tyst och fridfullt, och icke en levande varelse stod att upptäcka. För dörrarna hade slingerväxter fallit fram, och det var helt underligt för en jäktad nutidsmänniska att spela rollen av prinsen i sagan, som kom till Törnrosas slott. Visserligen visste vi, att ingen prinsessa fanns, men det var intressant nog att få böja undan rosenslingorna och öppna dörren till ett dödstyst, alldeles främmande hus. Upptäcktsfärden blev mer än vanligt rolig, och många glada och förvånade utrop undsluppo oss, när vi gingo ur rum i rum, dragande upp rullgardiner och öppnande alla fönster på vid gavel. Att villan var särdeles trevligt inredd, konstaterade vi genast, men så var ju också mästaren Ferdinand Boberg.

Det mest tilltalande av allt var dock de utomordentligt vackra utsikter, som

man hade från alla fönster. Från somliga såg man havet, från andra den gamla köpingen med sina små låga hus, sin vackra kyrka och framför allt sina himmelssträvande pyramidpopplar, som gåvo åt tavlan ett sydländskt inslag. Har man för resten litet fantasi, kan man lätt vid åsynen av Båstadbukten tycka sig förflyttad till den neapolitanska golfen.

Efter en hastig husesyn och litet krångel med spisen, som efter en lång "kall" period hade svårt att brinna, bar det av ut i trädgården. Någon vackrare och för en trädgårdsskola mer lämplig plats torde man få söka efter i Svea och Göta rike. Vad som särskilt glädde mig var, att trädgården ej var alldeles ny utan redan i sin fulla växtkraft och att de blivande eleverna därför ej skulle behöva börja alldeles ifrån början, vilket ju i regel är fallet vid nystartade trädgårdsskolor. Dessutom fann jag stora möjligheter till utvidgning, vilket helt naturligt är mycket förmånligt. Den egentliga fruktträdgården började anläggas 1908, och fruktträden äro nu omkring 1,000 till antalet. De flesta av dessa små träd stodo just i sin fulla fägring, överhöljda av blom och liknande ett jättebrudfölje, endast mycket vackrare skrudat än om människohänder varit verksamma därvid.

I prydnadsträdgården blommade även allehanda perenna växter, många av dem härstammande från England, bärande vittne om var trädgårdens forna ägarinna lärt sig odla och älska Floras barn. En rikedom och en yppighet, vars like jag sällan förut sett, bjödo syrenerna, en form och en färgglädje, som kom mig att i tankarna instämma med en

duktig målarinna, som jag träffade i våras, vilken vid åsynen av en massa blommor utbrast: "Ja, man kan nästan tycka, att konst är bara bosch, när man ser vad vår Herre förmår åstadkomma".

Mycket mer om alla örtagårdens olika plantor, som här gladdo oss med sin rikedom och färg, vore nog att tala, men annat var ju ock att se. Snart föll sommarnattens lätta blåa skymning över nejden, och då gingo vi upp på åsen, som löper fram bakom villan och trädgården, sökte upp den friaste utsikten och slog oss ned i ljungen. Den sjunkande solens sista skimmer förgyllde det öppna havet, på motsatta stranden blinkade en och annan fyr, och ibland hördes trast och näktergal, båda ännu vid ypperlig röst, och vårt samtal rörde sig mest om Småryds framtid, som syntes oss lika ljus som himlen över oss.

Pingstdagen fortsattes upptäcktsfärden både inne och ute. Flygelbyggnaden visade sig särdeles innehållsrik, vad utrymme beträffade, och den kommer väl att inrymma elevernas hushåll, föreläsningssal och konserveringslokal m. m. I en vagnbod funnos massor av redskap, vagnar och drivbänksutensilier, allt skänkt till skolan av den frikostiga donatorn. En annan flygel hade brunnit ned förra året, men den kommer väl så småningom att återuppföras jämte en ladugårdsbyggnad, då man tänkt sig att själv taga hand om jordbruket, som hör till den lilla egendomen (en areal av cirka 40 tunnland, därav 6 tunnland trädgård, resten åker och skog).

Vår enkla kost lagade vi själva, och en god del därav hämtades ur trädgården. Alla grönsaker tycktes vara av prima

kvalité, t. ex. sparris, som var mör så att den smälte i munnen, och rabarbern, som var av jättelik växt — en stjälk räckte till en stor pudding och bladen voro så stora, att de gott givit plats åt mer än en Tummelisa. Av alla vanligtvis förekommande grönsaker funnos här redan utmärkta kulturer, likaså av olika slags krusbärs- och vinbärsbuskar. Ju mera vi upptäckte, desto mer kommo vi underfund med att vi kommit rakt in i det förlovade landet.

De soliga pingstdagarna gingo med iltågsfart, och snart var det tid att bryta upp. Men dessförinnan gjorde vi ströv-tåg i flera riktningar för att också lära känna, om än ytligt, Småryds grannskap, och att detta ej var det minst intressanta kan jag försäkra. De närmaste grannarna äro å ena sidan direktör Abelin, vilken har en stor, nu synnerligen intressant anläggning på flera tusentals fruktträd, och på den andra hovjuvelerare W. Bolin, vars stora fruktplantage måhända är den bäst skötta i hela landet. Att ett sådant grannskap skall vara av stort värde för den blivande fruktodlingsskolan är ju lätt att inse. På åsen ligga så Ranviks plantskolor med omkring 12 miljoner små plantbarn. Längre bort finnas stora vackra egendommar, såsom det minnesrika Skottorp, där Karl XI:s bröllop firades, och vidare erbjuder ju stranden tillfälle till intressanta studier, i synnerhet för den, som är intresserad av botanik eller geologi. De vackra och ståtliga Hoofs hallar, några egendomliga klippformationer längst ut på den från Hallandsås i havet utskjutande udden, pläga vara ett omtyckt mål för små utflykter från Båstad.

* * *

Det är väl ingen slump, att givarinnan av Småryd, innan hon bestämde sig för att överlämna den storartade gåvan, haft tillfälle att lära känna engelsk trädgårdsodling: hon lär nog ej ha kunnat undgå att påverkas av de synpunkter, som bestämma engelsmännens uppfattning av trädgårdsskötselns fostrande betydelse och dess förmåga att inverka förfinande på den mänskliga karaktären.

Det är med en betydande materiell uppoffring givarinnan skänkt unga svenska kvinnor tillfälle till en utbildning, som för dem innebär ökad förmåga att bereda trevnad i och omkring svenska hem och att därjämte avvinna de svenska trädgårdarna en ökad avkastning. Man må endast uttala den förhoppning, att donators avsikter måtte förverkligas på ett fullständigare sätt än som fallet blivit med mer än en i den bästa avsikt skänkta donation.

Else Dahl.

Fredrika-Bremer-Förbundets 30-årsfest. Förbundet firar sin 30-åriga tillvaro med en enkel högtidsafton å Strand hotell, tisdagen den 8 december kl. 1/2 8 e. m. Programmet upptager hälsningsord av fru Agda Montelius, redogörelse med skiotikonbilder för ett besök å förbundets utställning på Årsta av fröken Axianne Thorstenson. Dessutom en del musiknummer. "Höstsådet" av Geijer och solo med kör ur kantaten av Viktor Rydberg, med musik av Josephson. Båda dessa nummer utföras av damkör under fru Alice Tegnérs ledning. Därjämte sjunger fru Lillemor Gagge-Montelius en del sånger av Geijer och Lindblad.

Efter det egentliga programmet följer ett enkelt samkväm med servering av te

å kr. 1:25. Anmälan om deltagande i samkvämet bör ske senast den 7 december till förbundsbyrån, Klarabergsgatan 48, R. T. 27 62, A. T. 48 16.

Glimtar utifrån.

Nationell krigspsykologi. Vi bevara som en dyrbarhet varje uttryck av högsint, klarsynt, övernationell mänsklighet, som når oss från medlemmar av krigförande nationer. Ett sådant är det budskap till Internationella Rösträttsalliansen, som undertecknats av Anita Augspurg, Lida Gustava Heymann, Stora Max, Maria Holma-Oertel och Margarete Selenka samt Hamburg-Altonas, Nürnbergs och Baden-Badens rösträttsföreningar. Här yttras utan opportuna förbehåll förkastelsesdomen över kriget och över den art av världsregemente, vars yppigaste blomma det är. Det ligger ingen utmaning i orden: »Vi känna oss som tyska kvinnor burna över denna tids skickelser av den lugna tillit vårt folks outtömliga fysiska och moraliska kraft förlänar oss», ty det är klart, att här talas om en styrka, som kan övervinna nederlag såväl som tilltvinga sig triumfer och som ingen nation anständigvis kan missunna en annan. Den ingår i mänsklighetens rörelsekapital.

Visste man det inte förut, så skulle det ringa, fastän från spridda håll hopsamlade antalet undertecknare upplysa om att detta dokument icke representerar någon populär strömning. Man talar inte illa om krig i Tyskland. Man prisar det, man tackar det, man daterar sitt verkliga liv från första augusti. Exaltationen stiger från vecka till vecka. Den tycks oberoende av lyckträffar och bakslag, den näres oavlatligt av lidande, kärlek och hat. Det är ett skådespel av grandios och hemsk verkan, långt intressantare och betydelsefullare än krigsteaternes monotona scenförändringar.

Vår bra nog imperialistiskt sinnade vän Kaethe Schirmacher har alldeles rätt i sitt påstående, att tyskarna inte förstå sig på natio-

nell reklam. Det faller dem inte in att klaga, och hur ska världen då veta, att de lida? En inkarnation av själva Germania är den officersänka, som vid sina tre söners bår utbrast: »Hade bara min man fått uppleva detta!» Berlin samlar stilla upp de utblottade flyktlingarna från Östpreussen, lantdagen voterar 400 miljoner till reparerande av kosackernas skövlingar, och så talar man hälst inte vidare om den saken. Invånare i de ständigt hotade östra gränsbygderna skriva och berätta om ryska ockupationer, hur stadens befolkning står stum samlad längs gatorna, när trupperna tåga in, och hur männen lyfta på hatten — »man vill ju vara hövlig mot fienden». Och har det inte bränts och plundrats och misshandlats för mycket, får fienden tacksamt beröm.

Har man en gång fått syn på detta stolta och förtegnatålamod, bör man anstränga sig att bevara det i minnet som mildrande komplement till den blodsprängda Marskult, som förföljer en ända in i framstegskvinnornas läger. Där kan man numera framhålla som mönster av sund och skön utveckling den stillsamme lille Berlinkontorist, som skickar sådana här fältpostbrev från Belgien: »Kan du tänka dig det, kära mamma? Din blodige son, som sprang sin väg, när en höna skulle slaktas, han spetsar nu människor. — Jag har upplevat det skönaste en man kan uppleva på denna jord» . . . Slut med de förpästade, alltför långa fredsårens »Humanitætsduselei» — den stora, starka, fria mänskan har uppstått.

Den tyska folksjälen genomlever sina erfarenheter djupt och samvetsgrant som ingen annan — bejakar den kriget, så gör den det med besked: det går inte av för mindre än en slaktandets religion och metafysik.

För engelska ögon däremot blir krig ingenting annat än en politisk åtgärd och den obehagligaste man kan tillgripa. En helt praktisk nation, främmande för religiös och intellektuell oro, rutinerad i sin frihet liksom i sin bundenhet, låter sig inte beröras i sitt innersta av en dylik kalamitet.

De engelska kvinnorna ha icke överraskat oss med någon martialisk extas eller patri-

otisk salvelse. De äro till den grad patrioter i vardagslag, att de omöjligt kunna öka på dosen vid festliga tillfällen. De tävla med tyskorna i samhällsbevarande arbete, men sköta därjämte — i skarp motsats till dessa — den speciellt engelska uppgiften att kämpa mot regeringen. För dem har inte kriget fönt en gloria kring de styrandes skuldbelastade huvuden. Ministären får veta, att den har begått åtskilliga inrikes förbrytelser, av vilka var och en är jämgod med tyskarnas inbrott i Belgien. Det är nu engelskt manér och inte illa ment.

Till brittiska krigspsykologin hör också den påfallande omständigheten, att några mycket bemärkta kvinnor, suffragetterna Christabel Pankhurst och Annie Kenney samt f. d. suffragetten Mrs Pethick Lawrence nyss vår för sig givit sig av till Amerika på föredragsturné. Det är inte bekant, om de funnit tillfället lämpligt för en semester eller om djupare orsaker gjort hemlandet otrevligt för dem.

Från Frankrikes kvinnor ha vi äntligen fått en hälsning genom Jane Mismes veckotidning *La Française* för 15 nov., det första nummer som utkommit under kriget. Där som överallt annorstädes talas om »kvinnornas mobilisering», men som ett önskemål snarare än ett faktum. Två orsaker torde ha samverkat till denna försening av inryckningen: landets egenskap av krigsskådeplats och framför allt franska kvinnorörelsens ringa styrka och försagda väsen. Jane Misme har till och med sett sig föranledd att genom en rundfråga till berömda herrar skaffa sig intyg om det tillbörliga i att publicera en kvinnotidning i krigstider. Svaren utföllo lika galant som tillfredsställande, och en militärperson försäkrar, att kvinnornas roll är stor i örlogstider, »ty deras leende är en tröst och deras kyss en belöning».

La Française borde väl alltså »fortsätta att småle», som slagordet lyder, men den har blivit mycket allvarsam och dess spirituella kåsörer ha tystnat. Dess ton är fullkomligt lugn och värdig, tappert resignerad, stilens elegans en smula trött och dämpad. Den sticker av mot tyskornas stora

orkester såväl som mot engelskornas obesvärade matter of fact-språk.

Men det ledsamma är, att tidningen har så lite att meddela, vilket icke är redaktionens fel. Där berättas utdragna historier om en och annan förträfflig kvinna, som går under rubriken »hjältinna» på grund av någon beslutsam och effektiv gest vid något icke just livsfarligt tillfälle, men ingenstädes påträffas något som inte lika gärna kunde framletas ur något gultat blad från 1870. Det

är alltsammans högst respektabelt och sympativäckande men lite för gammalmodigt. Man blir djupt rörd av att Franska rösträttsföreningens ordförande, madame de Witt-Schlumberger, har fem söner och en måg i fält, och att föreningens sekreterare, madame Brunschvieg, i dessa dagar har fött en son åt fosterlandet, men man beklagar, att dessa dugande generaler och deras vederlikar icke lyckats samla en armé till någon stor medborgerlig aktion.

Notiser från bokvärlden.

I skuggan av ett snille. En berättelse från Thomas Thorilds dagar av *Jane Gernandt-Claine*. Wahlström & Widstrands förlag.

Jane Gernandt-Claine har givit oss ännu en bok från Gustav III:s tid, skriven med samma förtrogna kännedom och ömt varma kärlek till dessa dagar, som hennes "Stockholmsroman från 1790-talet" gav prov på. I denna nya bok har Thorild tagit den plats Armfelt fyllde i den förra — den stora och lysande personen, vilken i sig samlar tidens hela glans, medan omkring honom enkla mänskoöden stilla fullbordas.

Det är endast riktigt, att bredvid författaren till skriften "Om kvinnokönets naturliga höghet" ställas två sådana kvinnogestalter som Livia Spånge och Gustava von Kowsky, så ljust starka och rika i sitt yttre armod och sin förtvivlansfulla position i världen. Den senare är ju icke Jane Gernandt-Claines skapelse — om även denna Thorilds hängivna följeslagarinna här avgjort är sedd genom författarinnans eget drömskt ljusa temperament. Livia Spånge åter figurerar mig veterligt icke i historieböckerna. Som hon träder fram i denna bok, är hon ännu en av dessa vemdigt rörande unga kvinnor Jane Gernandt-Claine så gärna tecknar. Genom sitt inres fantasifyllda rikedom räddas hon

till sin själ undan den karga verkligheten, som i yttre måtto håller henne nere i ett obevekligt grepp, och trots allt lever hon i världar, dit ondska och vrånghet icke nå.

Väl kan man säga, att det är i Thorilds skugga som Livia Spånges sorgset bleka öde fullbordar sig. Hans stora tankar är det som fylla och bära henne genom hennes vingklippta tillvaro.

Författarinnans egen starka och ömma känsla för vad som stäckts och hämmats av letande kvinnovilja i det förflutna stiger i starka pulsslåg genom berättelsen om Livia Spånge.

Släktens kvinnor av *Else Kleen (Gwen)*. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Med beslutsamt mod och glad vilja synes Else Kleen ha givit sig in på romanförfattandets väg. Därmed är redan en del uppnått, hennes påtagliga glädje i uppgiften ger boken friskhet och färg.

Säkert hade den dock i sin helhet vunnit på mera betänksamhet hos förf., ett så pass brett uppslag som detta kräver att genomarbetas. Det erbjuder icke små vanskligheter att i en skildring kringspänna ett helt århundrades utveckling i generationer av människor.

Ty det är inte mindre än detta som är planen i arbetet. Släktens kvinnor från 1800-talets början och fram igenom åren,

med arvet av resonemangslös underkastelse och outhärdade känslor, till den nu levande Gertrud Knape, som gör sig urarva en morgon, sedan hon genomlevat en lidandets och förödmjukelsens djupt bittra stund.

Det behövs en stor och vid syn, en säkert konstnärlig hand och en känslans djupa och starka underström för att mästra detta ämne. Som vi fått det i Else Kleens bok, är det ansatser, delvis goda, och en ärlig vilja att klara ut hur svårt vår tids kvinnor ha det med att göra sig fria. Vi äro förf. tacksamma för hennes goda avsikt härmed, men en sak måste vi säga

ifrån. Vi känna oss icke i samma led med Gertrud Knape, som trots all nutidsutstyrsel — läkarstudier, praktik på "Serafen" och det för en art modern diktning oundvikliga "förhållandet" till en ung man — är minst en generation efter den verkliga nutidskvinnan.

Men detta hör just till den bristande fördjupning vid stoffets bearbetande, som jag menar är bokens egentliga fel.

För övrigt vänta vi ännu på att den unga, verkligt nya kvinnan skall göra sitt inträde i vår litteratur.

E. K—n.

HERTHA.

Med 1915 börjar Hertha sin andra årgång.

Det mål den har är att gå fram i Fredrika Bremers spår. Hon visade framåt mot nya banor för kvinnorna och drömde för dem ett nytt fritt andens liv. Vad hon hoppades för oss ha vi till dels vunnit, ännu återstår mycket att kämpa för. Ännu finnas för kvinnorna stängda portar, som måste bringas att öppna sig. Hertha är en av de krafter, som därvid skola göra sitt verk.

Till denna stora uppgift lägger tidskriften andra. Hertha för 1914 visar, att det sociala, litterära och politiska livet i allmänare utsträckning ej fått gå den obeaktat förbi. Ämnen av skiftande art ha tillsammans med de direkta kvinnofrågorna tagits upp i dess spalter.

Så har Agda Montelius i Kvinnan och äktenskapet behandlat de föreslagna nya lagbestämmelserna om äktenskaps ingående och upplösning; Anna Sandström tagit till orda om Flickskolans ställning i nuvarande stund; Gulli Petrini återupptagit frågan om Kvinnorna och statsämbetena; Lydia Wahlström skrivit om Sveriges uppgift i världshistorien; Hilma Borelius i Psykologiska jordskred och Tidens röster berört den nu pågående, fruktansvärda intressekonflikten nationerna emellan och i Vid högvakten talat om Fredrika-Bremer-Förbundets uppgifter i kvinnosakens tjänst; Susy Silverbrand-Erikson redogjort för Kvinnliga donatorer 1600—1905 och Våra studiestipendier; Ruth Philip beskrivit Montessorimetoden, som hon studerat på ort och ställe; Metta Greger yttrat sig Inativitetsfrågan och om andra tidens problem; Karin Holmgren i en serie artiklar skrivit om Kvinnornas slott, Årsta på Baltiska utställningen; Ellen Kleman har i

De våra på Bugra skildrat Haus der Frau på den internationella bokindustriutställningen i Leipzig denna sommar och i Tysk sommaridyll 1914 givit sina intryck från Tyskland vid krigsutbrottet; Lotten Dahlgren har i Kvinnorna och kriget gjort en översikt av de svenska kvinnornas nödhjälpsarbete denna tid och under titeln Esseldes testamente ur sin rika memoarfond framlagt en del intressant omedelbara uttalanden av Sophie Leijonhufvud-Adlersparre; i Fredrika Bremer som kritiker har Hertha haft tillfälle publicera hittills okända och otryckta omdömen av Fredrika Bremer över Malla Montgomery Silfverstolpes memoarer, ett stycke brevforskning av betydande litteraturhistoriskt värde; Emilia Fogelklou har fört läsarna in i En isländsk diktares kvinnovärld; Sigrid Elmblad, den förtrogna Bayreuthkännaren, meddelat en Trilogi ur Wagners liv; Sigrid Leijonhufvud skrivit om Selma Lagerlöfen av de aderton; Elisabeth Thorman och Gerda Boëthius behandlat textilkonst och konstutställningar. Maria Cederschiöld, Jane Gernandt-Claine, Kerstin Hård af Segerstad, Anna Lamberg Bruun, Mea Nordenfelt, Ida von Plomgren, Gustava Svanström, Axianne Thorstenson, Ellen Wester äro namn som under året mer och mindre ofta synts i Herthas spalter, representerande bidrag på skilda områden.

I serien **Själar och ansikten** ha dragen av Rosa Mayreder, Ethel Snowden, Maria Vérone, Anna B. Shaw och Anna Sandström av olika tecknare återgivits.

Herthas stående avdelning **Glimtar utifrån** resumerar händelser och skiftningar i utlandets kvinnorörelse. I sin strängt kondenserade form och genomförda åskådning väger den utländskt kultur- och tankeliv mot Herthas egen grunduppfattning.

Nyheter på litteraturmarknaden beaktar Hertha i sina **Notiser från bokvärlden**, en sammanträngd recensionsform, som givit rum för ingående omdömen.

Det nya året skall icke komma med mindre än det gamla. Av speciellt nytt inskränka vi oss att nämna en serie artiklar byggda på det intressanta statistiska material, som samlats för Årstautställningen.

* * *

Hertha utkommer den 1:sta och 15:de i varje månad med undantag av juli och augusti; 20 häften med ett sammanlagt antal av minst 450 sidor.

Prenumeration för icke-förbundsmedlem sker å posten. Pris: pr år kr. 5:—, pr $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75, pr $\frac{1}{4}$ år kr. 1:75. Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm, till ett pris som från och med 1915 satts till kr. 3:50.

REDAKTIONEN.

FÖR KAPITALISTER, särskilt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna överlämna vården av sina värdepapper och skötseln av sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet av det anförtrödda uppdraget ävensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatavdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti av Stockholms Enskilda Bank åtager sig vård och förvaltning av enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatavdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatavdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatavdelningen utlottningar av obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blivit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering av det ledigblivna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatavdelningen, underrättar Notariatavdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till avdelningen inbetalas, varefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatavdelningen, att inteckningarna bliva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos avdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter Stockholms Enskilda Bank därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år per 1,000 kronor av depositionens värde, dock ej under två kronor.

12

Husqvarna

Central Bobbin Symaskiner

utmärka sig genom utomordentligt lätt gång, mycket stor hastighet, korta nålar, stor hållbarhet mot slitning och stor spole. Arbeta därför alltid till ägarens belåtenhet.

*En svensk symaskin
bör finnas
i hvarje svenskt
hem.*

32

Kvinnliga juridiska byrån

Wallingatan 12.

Allm. tel. 183 36.

Kontorstid: 10—3.

Utför alla slags juridiska uppdrag.

26

H. RANDH 8 DROTTNINGGATAN 8

Konstnärligt utförda
fotografier i alla
:-: prislägen. :-:

1:STA KLASS FOTOGRAFIATELIER
STOCKHOLM ALLM. TEL. 21601

57

För rensande och
desinfektion af mun och svalg äro

FORMAMINT-TABLETTER

..... förträffliga.

Formamint besitter starkt bakteriedödande egenskaper, aflägsnar obehaglig lukt och dålig smak ur munnen och är speciellt att rekommendera för personer, som röka mycket, för resande på järnvägar och ångfartyg, för automobilister etc. hvilka ofta blifva generade af rök och damm. För talare, sångare, skådespelare m. fl. är Formamint oundgängligt.

Om Formamint skriver bland andra Med. Dr. NILS G. MAREN, Uppsala, följande:

"Undertecknad har dels personligen använt, dels åt patienter rekommenderat Formamint-tabletter vid hals- och strupsjukdomar och därvid funnit dem med angenämt syrlig smak förena, mot sjukdomarna välgörande verkningar, hvilket är mig ett nöje att härmed få vitsorda."

Vidare skriver Tandläkaren H. NYQUIST, Växiö:

"Jag vill uttala min stora belåtenhet med preparatet såväl vid personligt bruk som vid behandling af gingiviter och stomatiter i min praktik. Patienterna haiva uttalat sin stora förtjusning öfver den goda smaken, som ju är af stor betydelse, när den finnes förenad med kraftig desinficerande verkan."

Broschyrer och prof gratis och franko från

Formamint
rekommenderas af
mer än
10,000 läkare.

Formamint säljes å
alla apotek i original-
glas å 50 tabletter till
ett pris af kr. 1: 75.

För efterapningar
varnas!

Sanatogens Generalagentur

Afdelning
Formamint,

59 Kungsgatan 59,
Stockholm.

Riks 121 95.

Allm. 63 95.

I BOKHANDELN HAR UTKOMMIT:

Ere Kleen
(Gwen)

Släktens Kvinnor

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

62

ANN CHARLOTT LEFFLER:

En sommarsaga

3:e uppl.

Pris 1 kr.

A.-B. LJUS FÖRLAG.

63

SKALDEN LUCIDOR. Af E. A. KARLFELDT.

Pris 3:25, inb. 5 kr.

Med illustrationer från dåtidens Stockholm efter Erik Dahlbergs originalteckningar.

»Ett språk, som präglas af mærgfull kraft.

... Det är en levande bild som Karlfeldt tecknar af den unge karolinske skalden.»
Karl Warburg i Göteborgs Handelstidn.

»Någon som bättre förstod Lucidors kärlek till oafhængighet och fritt lif, någon som mera hade öra för hans karolinska svenskhet och hans poesis dystra skymnings-toner, någon som slutligen mindre trängsinnadt bedömde hans svaghet, har 1600-tals-poetens skugga ej kunnat önska sig.»

Fredrik Vetterlund i Aftonbladet.

P. A. Norstedt & Söners förlag.

64

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetsstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

40

✓ Innehåll:

Fredrika-Bremer-Förbundet 30 år. Av *Agda Montelius.*

Genom tre decennier. Av *Axianne Thorstenson.*

Ur Fredrika-Bremer-Förbundets porträttgalleri. Av *Lotten Dahlgren.*

En dag på Rimforsa. Av *Gertrud Adelborg.*

Byrån förr och nu. Av *Ida von Plomgren.*

Till Småryd på upptäckarfärd. Av *Else Dahl.*

Glimtar utifrån.

Notiser från bokvärlden.

Nya böcker till julen 1914!

EN KRISTEN. Om det kristliga lifvet och dess yttringar af **K. G. Fridholm.** Häft. 1.25, kart. 1.50, klotb. 1.75.

FRAMÅT TILL SEGER. Maningsord till nykterhet af **E. Aug. Asperg.** Häft. 75 öre, kart. 1 kr.

I ALLVARSTIDER. Tvenne högmässopredikningar jämte ett tal vid 100-års-fredens minne af Missionsdirektor **Joh. Lindgren.** Häft. 25 öre.

MINNESORD UR BIBELN FÖR HVAR DAG 1915. (I väggcalmanacksformat.) Pris 25 öre.

DÅR MOSE GICK I SKOLA eller Egypten på Mose tid. Af **Mildred Duff och Noel Hope.** Häft. 1 kr., kart. 1.25, klotb. 1.50.

DÅR MOSE LÄRDE SIG ATT STYRA eller Bilder från öknen. Af **Mildred Duff och Noel Hope.** Häft. 1 kr., kart. 1.25, klotb. 1.50.

SNÖDROPPAR. Berättelser ur verkligheten af **Lars Lunell.** Häft. 1.25, kart. 1.50, klotb. 1.75.

BANAN FRI. Berättelse af **Alfr. Roth.** Häft. 1.50, kart. 1.75, klotb. 2 kr.

BARNENS MÅLÄRBOK. Vackra landskapsbilder att måla. Pris 60 öre.

Evang. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm 3.

59